

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Partijautonomie in het relatievermogensrecht

Schonewille, F.

Citation

Schonewille, F. (2012, February 14). *Partijautonomie in het relatievermogensrecht*. Maklu, Antwerpen. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/18483>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/18483>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

9.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk wordt vanuit het perspectief van partijautonomie eerst kort aandacht besteed aan wetsvoorstel 28 867 betreffende de wettelijke gemeenschap van goederen dat per 1 januari 2012 in werking treedt,¹ alsmede aan het onlangs door de Eerste Kamer verworpen wetsvoorstel dat de notaris bepaalde bevoegdheden toe wilde kennen ter zake van echtscheiding.²

Vervolgens betoog ik – op grond van mijn bevindingen in de hoofdstukken 4 en 5, alsmede in paragraaf 9.2 –, dat er een noodzaak bestaat om te komen tot een eigentijds stelsel van relatievermogensrecht waaraan het beginsel partijautonomie ten grondslag wordt gelegd. Het door mij voorgestane stelsel is mitsdien op zodanige wijze ingericht dat het echtgenoten stimuleert invulling te geven aan hun contractvrijheid en daarbij tegelijkertijd hun onderlinge solidariteit tot uitdrukking te brengen.

Het desbetreffende nieuwe stelsel dient tevens eenvoudig, bondig logisch en dynamisch te zijn, om welke reden regelende normen daarin centraal zullen moeten worden gesteld, aan de hand van welke normen echtgenoten zelf keuzen kunnen (en moeten) maken. Gewaarborgd dient voorts te worden dat het door mij gewenste nieuwe stelsel veel dichter op de maatschappelijke ontwikkelingen aansluit en aan blijft sluiten dan in het huidige systeem het geval is.

De noodzaak om tot de bedoelde nieuwe wetgeving te komen sluit tevens aan bij het eerder in dit onderzoek gerezen inzicht dat het tot op heden gebruikelijke wetgevingsproces op relatievermogensrechtelijk gebied achterhaald is.³

Uit de in de afgelopen jaren zeer moeizaam en traag verlopende wetgevingstrajecten op het terrein van het huwelijksvermogens- en echtscheidingsrecht, alsmede uit de jurisprudentie op deze rechtsgebieden, is duidelijk geworden dat het steeds meer moeite kost om zeer uiteenlopende typen relaties binnen hetzelfde wettelijk-technisch kader onder te brengen en dit

1 Wijziging van de titels 6, 7 en 8 van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek (derde tranche van de aanpassing van de wettelijke gemeenschap van goederen), *EK* 2008/09, 28 867, nr. A.; *Stb.* 2011/205.

2 Wijziging van het wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering in verband met verlening aan de notaris van bevoegdheden in verband met gemeenschappelijke verzoeken tot echtscheiding en tot ontbinding van een geregistreerd partnerschap, *EK*, 2010/11, 31 714, nr. A.

3 Van Mourik spreekt in dit verband terecht van *wetgevingsellende*; Van Mourik, 2009 (A), p. 45.

zou naar mijn oordeel dan ook niet meer moeten worden geprobeerd. Nieuwe wetgeving op deze terreinen zou slechts de pretentie moeten hebben een kader te bieden waarin echtgenoten zelf de verantwoordelijkheid kunnen dragen voor het regime dat op hun huwelijk en eventuele echtscheiding van toepassing is.

Ik verdedig in dit hoofdstuk voorts de stelling dat het hiervoor bedoelde, door mij beschreven nieuwe huwelijksvermogensrecht ook toegankelijk dient te zijn voor ongehuwde samenwoners en de kleine groep geregistreerd partners en dat daarom gekozen dient te worden voor het relatieneutrale vermogensrechtelijk stelsel van het *civiel partnerschap*.⁴

9.2 RECENTE WETGEVING

9.2.1 Wetsvoorstel 28 867

De hiervoor genoemde derde tranche van de door de wetgever geëntameerde wijzigingen in het huwelijksvermogensrecht hield in de jaren 2003 en 2004 de gemoederen van de verschillende contribuanten aan het debat enige tijd in verhitte staat.

Dit wetsvoorstel wilde de huidige wettelijke ('algehele') gemeenschap van goederen beperken tot een huwelijksgemeenschap die slechts de tijdens het huwelijk door beide echtgenoten verworven goederen zou omvatten. Het voorhuwelijkse vermogen en hetgeen uit erfstellingen en schenkingen zou worden verkregen zouden derhalve privévermogen van ieder van de echtgenoten vormen.

Het was opmerkelijk dat in een laat stadium veel kritiek werd uitgestort over een wetsvoorstel dat, zoals Wortmann terecht opmerkt,⁵ zo uitzonderlijk grondig was voorbereid. Een aanzienlijk aantal schrijvers constateerde zelfs, zij het op verschillende gronden, vrijwel eenstemmig dat het wetsvoorstel het beste zou kunnen worden ingetrokken door de minister.⁶

De desbetreffende auteurs waren in de eerste plaats van mening dat de wettelijke gemeenschap van goederen niet een verouderd stelsel zou zijn en daarmee niet achterhaald. Voorts achtten zij het voorstel om praktische redenen – de administratieve chaos die zou samenhangen met de te onderscheiden soorten vermogens –, onwenselijk.

Het wetsvoorstel werd echter niet ingetrokken. In plaats daarvan verscheen op 25 oktober 2005 onverwacht een tweede nota van wijziging,⁷ waarin in zoverre gehoor werd gegeven aan de bedoelde kritiek dat het

4 Enkele passages uit een eerder door mij gehouden pleidooi op dit terrein keren terug in dit hoofdstuk; vgl. Schonewille, 2006 (A).

5 Wortmann, 2003, p. 88.

6 Vgl. o.a. de respectieve bijdragen van: Huijgen en Breedveld-De Voogd, 2004; Van der Burght, Luijten en Meijer, 2003 en Reinhartz, 2001.

7 Deze wordt uitvoerig becommentarieerd door Nuytinck, 2005 (B). Vgl. waar het betreft het eindresultaat van deze wetgevingsexercitie ook: Nuytinck, 2008 (B).

voorhuwelijkse vermogen niet meer van de voorgestane beperkte huwelijks-gemeenschap werd uitgezonderd. Voorts bracht deze als *novum* dat het vereiste van rechterlijke goedkeuring van huwelijkse voorwaarden die tijdens het huwelijk worden opgemaakt, zou vervallen. Twee aangenomen amendementen van het Tweede Kamerlid Anker (ChristenUnie) zorgden er vervolgens op de valreep voor dat de schenkingen en de erfrechtelijke verkrijgingen van de echtgenoten waaraan geen uitsluitingsclausule is verbonden, weer onder het bereik van de voorgestelde nieuwe huwelijks-gemeenschap vielen, waarmee de wettelijke gemeenschap van goederen *de facto* als een Phoenix uit haar as was verrezen.⁸

Wetsvoorstel 28 867 werd vervolgens in april 2011 ongewijzigd aangenomen door de Eerste Kamer en treedt per 1 januari 2012 in werking.

Indien het eindresultaat van bovengenoemde wetgevingsexercitie wordt bezien vanuit het perspectief van de partijautonomie van echtgenoten kan slechts worden vastgesteld dat met name het vervallen van het vereiste van artikel 119 Boek 1 Burgerlijk Wetboek een verbetering betreft vanuit het oogpunt van contractvrijheid en daarmee in beginsel ook vanuit het oogpunt van het rechtsbeginsel solidariteit. Echtgenoten staat nu immers een veel eenvoudiger procedure ter beschikking om hun huwelijkse voorwaarden aan te passen aan gewijzigde omstandigheden of inzichten en daarin in voorkomende gevallen beter uitdrukking te geven aan de solidariteit die de huwelijksrelatie kenmerkt, zoals door mij onder meer betoogd in de paragrafen 3.5 en 7.6.

Een ander aspect dat moet worden vermeld betreft artikel 87 Boek 1 Burgerlijk Wetboek (nieuw) dat in het vierde lid toestaat dat echtgenoten bij overeenkomst af kunnen wijken van de in dit artikel neergelegde wettelijke regeling betreffende vergoedingsrechten. Hiermee wordt een eerder ingezette lijn – door mij beschreven in paragraaf 4.3.2.3 – bevestigd, zij het dat merkwaardig genoeg sprake is van een naar mijn oordeel zeer ongewenste inconsistentie. Deze bestaat erin dat door artikel 84 lid 3 Boek 1 Burgerlijk Wetboek een *schriftelijke* overeenkomst wordt vereist, terwijl in artikel 87 lid 4 Boek 1 Burgerlijk Wetboek (nieuw) alleen wordt gesproken over een overeenkomst.⁹

8 Verstappen geeft een kritisch overzicht van het wetgevingsproces; Verstappen, 2010, p. 3 en 4.

9 Nadat de minister hierop was gewezen, stelt deze dat het ongewenst zou zijn indien echtgenoten voor elke overeenkomst een 'notariële overeenkomst' zouden moeten maken. Het lijkt daarom zo te zijn dat de minister huwelijkse voorwaarden en een onderhandse overeenkomst met elkaar heeft verward. EK 2009/10, 28 867, nr. E. Eerder werd in de Tweede Kamer een door Kamerlid Van der Staaij (SGP) ingediend amendement dat strekte tot aanpassing van artikel 87 lid 4 (nieuw), niet aangenomen; TK 2007/08, 28 867, nr. 18. Ook P. Neleman en A.J.M. Nuytinck wijzen er in het door hen – naar aanleiding van de motie Haubrich-Gooskens (EK 2009/10, 28 867, nr. G.) – uitgebrachte advies aan de regering op dat het aanbeveling verdient om het adjectief *schriftelijke* toe te voegen aan de in artikel 87 lid 4 (nieuw) opgenomen term 'overeenkomst'; bijlage bij EK 2010/11, 28 867, nr. H..

Ik merk volledigheidshalve op dat indien het oorspronkelijk ingediende wetsvoorstel ongewijzigd zou zijn aangenomen, gesteld had kunnen worden dat de dan van kracht geworden beperkte huwelijksgemeenschap een inperking zou hebben betekend van het rechtsbeginsel van de solidariteit omdat belangrijke vermogensbestanddelen in dat geval niet meer een onderdeel van de huwelijksgemeenschap zouden hebben gevormd.

Al eerder heb ik echter vastgesteld dat de wetgever niet lijkt te denken in termen van partijautonomie en derhalve evenmin op zoek is naar het bewerkstelligen van het – naar gangbare maatschappelijke opvattingen gemeten – juiste evenwicht tussen contractvrijheid en solidariteit in het wettelijke huwelijksvermogensrechtelijke basisstelsel.

9.2.2 *Wetsvoorstel echtscheidingsnotaris*¹⁰

Het hiervoor genoemde wetsvoorstel dat de notaris bepaalde bevoegdheden beoogde toe te kennen bij het begeleiden van echtscheidingen was naar mijn oordeel een zwak wetsvoorstel dat in deze vorm niet ingediend had behoren te worden.¹¹

Indien dit voorstel echter kracht van wet had gekregen zou de notaris – kort gezegd – de bevoegdheid hebben gekregen om het verzoekschrift tot

10 De term is gemunt door Nuytinck; Nuytinck, 2008 (C), p. 863.

11 Mijn bezwaar betreft in de eerste plaats het verschil dat in dit wetsvoorstel werd gemaakt tussen geregistreerde partners zonder minderjarige kinderen en echtgenoten zonder minderjarige kinderen: voor de eerste categorie volstond notariële tussenkomst, voor de tweede categorie moest daarnaast de gang naar de rechter worden gemaakt, dit terwijl er derhalve geen ouderschapsplan behoefde te worden gemaakt. In de tweede plaats werd in het wetsvoorstel in het geheel niet gesproken over de grote rol die de notaris in de praktijk heeft waar het betreft de begeleiding van samenwoners die gaan scheiden. Gesteld zou zelfs kunnen worden dat de notaris in dezen een grote zorgplicht heeft, juist als het gaat om de totstandkoming van een ouderschapsplan en voor samenwoners eerstelijns rechtshulpverlener is bij de start van hun samenwoning en bij de beëindiging daarvan. Mijn verbazing geldt met name het punt dat zonder discussie leek te worden aanvaard dat voor samenwonende ouders van minderjarige kinderen de notariële tussenkomst volstaat en dat gehuwde ouders van minderjarige kinderen zelfs in het geheel niet via de notaris hun echtscheiding kunnen regelen, althans de notaris werd in het wetsvoorstel niet de bevoegdheid toegekend om voor hen een echtscheidingsverzoekschrift in te dienen. Dit bevreedt niet alleen zeer tegen de achtergrond van de hiervoor beschreven grote rol die de notaris heeft waar het betreft ongehuwde ouders die gaan scheiden, maar klemte meer daar – net als ingeval van de tussenkomst van een advocaat – de rechter altijd diende te worden ingeschakeld ingeval van echtscheiding en deze het ouderschapsplan moest controleren. De conclusie moet daarom zijn dat de wetgever met het onderhavige wetsvoorstel op twee gedachten hinkte en geen keuze heeft gemaakt: of de notaris wordt bevoegd ter zake van echtscheidingen van gehuwden zonder minderjarige kinderen en diens tussenkomst volstaat in dat geval (de rechterlijke procedure vervalt dan), of de notaris krijgt een bevoegdheid die gelijk is aan die van de advocaat en mag dan derhalve ook verzoekschriften indien voor ouders met minderjarige kinderen. Voor zowel advocaat als notaris geldt dan dat de rechter vervolgens de echtscheiding uitspreekt. Ik heb bovenstaande bezwaren tegen dit wetsvoorstel uitvoerig uiteengezet in een bijdrage aan het *WPNR*; Schonewille, 2009 (B).

chtscheiding in te dienen voor echtgenoten die geen ouderschapsplan behoeven op te stellen.

Blijkens de memorie van toelichting was de rol van de notaris in echtscheidingen van echtgenoten zonder minderjarige kinderen de volgende geweest:

Volledige informatie door de notaris aan beide partners over de afwikkeling van hun goederenrechtelijke regime, over het pensioen en de alimentatie aan de wederhelft (de onderhoudsverplichting jegens jong meerderjarige kinderen die nog studeren daaronder begrepen) is vereist. Er kan van worden uitgegaan dat de notaris in een gesprek met beiden zich ervan heeft vergewist dat betrokkenen hun afspraken en de eventuele risico's daarvan goed overzien en dat deze naar behoren zijn geregeld. Anders gezegd: dat er bij beiden sprake is van *informed consent*. Dit geldt ook als betrokkenen willens en wetens hebben ingestemd met afspraken die een bepaald ongelijke verdeling van de goederen van de huwelijks- of partnerschapsgemeenschap behelzen.¹²

Op het eerste gezicht lijkt het zo te zijn dat de door de wetgever gewenste nieuwe mogelijkheid om de echtscheiding geheel via de notaris te laten lopen tot een vergroting van de partijautonomie zou hebben geleid voor die echtgenoten voor wie deze route open had gestaan.

De notaris was er immers toe gehouden te waarborgen dat bij beide echtgenoten sprake zou zijn van *informed consent* waar het betreft de inhoud en strekking van de afspraken die door hen worden vastgelegd in een echtscheidingsconvenant. Daarmee werd het voortouw aan de scheidende echtgenoten gegeven en was voor de notaris de rol van begeleidend deskundige weggelegd, een andere rol derhalve dan de sturende positie die de notaris traditioneel inneemt.

Het is echter de vraag of dit punt voldoende tot uitdrukking zou zijn gekomen in de notariële praktijk, waar in de memorie van toelichting op verschillende plaatsen het argument van kostenbesparing voor echtgenoten die hun scheiding op eenvoudige wijze willen regelen werd genoemd.¹³

Het eerder door de Eerste Kamer verworpen initiatiefwetsvoorstel Luchtenveld – op welk wetsvoorstel het onderhavige voortbouwt – kende op dit punt een concrete wetsbepaling die veel waarborgen in zich droeg:

Artikel 149b

1. *De advocaat, notaris of scheidingsbemiddelaar, bedoeld in artikel 149a, vierde lid, onder b, is ten minste gehouden:*
 - a. *de echtgenoten te informeren omtrent toepasselijke wettelijke bepalingen alsmede omtrent de rechtsgevolgen van de voorgenomen beëindiging van het huwelijk en de door echtgenoten in dit verband te maken keuzes;*
 - b. *te toetsen of de belangen van beide echtgenoten op evenwichtige wijze hun weerslag hebben gevonden in de overeenkomst, bedoeld in artikel 150.*

12 TK 2008/09, 31 714, nr. 3, p. 4.

13 Zie bijvoorbeeld TK 2008/09, 31 714, nr. 3, p. 2.

2. *De in het eerste lid bedoelde advocaat, notaris of scheidingsbemiddelaar onthoudt zich van ondertekening als bedoeld in artikel 149a, vierde lid, onder b, indien hij na toepassing van de onderdelen a en c van het eerste lid van oordeel is dat de belangen van de minderjarige kinderen of de belangen van een of beide echtgenoten onvoldoende hun weerslag hebben gevonden in de overeenkomst.*¹⁴

In hoofdstuk 1 heb ik erop gewezen dat er in de afgelopen jaren een tendens zichtbaar is die de contractvrijheid van echtgenoten vergroot.

Zo is het verbod op het aangaan van arbeids- en schenkingsovereenkomsten¹⁵ tussen echtgenoten geschrapt en is de samenwoningverplichting voor echtgenoten komen te vervallen. Verder is zoals genoemd de rechterlijke goedkeuring van huwelijkse voorwaarden die tijdens het huwelijk worden aangegaan of gewijzigd per 1 januari 2012 niet meer vereist, hetgeen, zoals door mij reeds geconcludeerd, de contractvrijheid van echtgenoten eveneens verruimt. Deze ontwikkeling berust – naar is gebleken – echter niet op een bewust door de wetgever gemaakte (beleids)keuze.

Het bevorderen van de partijautonomie van (aanstaande) echtgenoten en het in dit kader vinden van een goed evenwicht tussen de rechtsbeginnselen solidariteit en contractvrijheid, vormt voor de wetgever mitsdien kennelijk niet het uitgangspunt bij het opstellen van wetsvoorstellen op het terrein van het huwelijksvermogens- en echtscheidingsrecht.

9.3 EEN NIEUW DENKRAAM VOOR HET HUWELIJKSVERMOGENSRECHT

9.3.1 Inleiding

Het wetgevingsproces dat heeft geleid tot het zojuist door mij kort besproken wetsvoorstel 28 867 vormde het resultaat van de opvatting dat de kern van het thans vigerende wettelijk stelsel – de ‘algehele’ gemeenschap van goederen – *achterhaald* is.

Uit rechtsvergelijkend onderzoek blijkt ook dat Nederland in internationaal verband gezien duidelijk een uitzonderingspositie inneemt.¹⁶

Van Mourik benadrukt echter dat het wetsvoorstel stoelt op de wenselijkheid erfrechtelijke verkrijgingen buiten de gemeenschap te houden, waarvan de achtergrond vooral wordt gevormd door de toegenomen echtscheidingsfrequentie en hij lijkt het begrip *achterhaald* in deze sleutel te plaatsen.¹⁷ De memorie van toelichting geeft hiertoe ook aanleiding. Deze noemt onder meer de emancipatie van de vrouw, het feit dat veel vrouwen tijdens het huwelijk blijven werken en het aantal echtscheidingen als maat-

14 EK 2004/05, 29 676, nr. A., p. 4.

15 Vgl. waar het de overeenkomst van schenking betreft: Huijgen, 2006.

16 Boele-Woelki e.a., 2009.

17 Van Mourik, 2003, p. 644. Vgl. ook Verstappen, 2003, p. 633.

schappelijke ontwikkelingen die nopen tot de heroverweging van het huidige hoofdstelsel.¹⁸

Beide connotaties acht ik relevant. In mijn opvatting wordt hierbij echter over het hoofd gezien dat ook het huwelijksvermogensrecht *an sich*, als statuut verbonden aan het instituut huwelijk, als achterhaald dient te worden beschouwd.¹⁹

Als het gaat om de wettelijke gemeenschap van goederen is het naar mijn oordeel van tweeën een: of de wetgever is van mening dat het huidige stelsel geen modernisering behoeft en laat het derhalve in stand, of hij vindt dat het stelsel achterhaald is en maakt er korte metten mee: *tertium non datur*.²⁰

Een gemeenschapsstelsel kent een eigen dynamiek die grote beperkingen meebrengt. Indien de desbetreffende beperkingen op een gegeven moment als onwenselijk worden beschouwd door de wetgever, dient deze daaruit de conclusie te trekken dat hij er beter aan doet om bij het ontwerpen van een vervangend stelsel niet meer uit te gaan van de huwelijksgemeenschap als rechtsfiguur die daarvan de kern vormt.²¹

Het achterwege laten van een heldere keuze op dit terrein leidt tot een resultaat dat vlees noch vis kan worden genoemd en derhalve onbevredigend is.

Het stelsel zoals dat historisch tot stand is gekomen wordt ervaren als knellend en de wetgever verricht daarom het nodige lap- en verstelwerk. Vervolgens wordt het geheel als iets nieuws gepresenteerd. Deze werkwijze is meen ik niet de juiste indien de wetgever het huidige wettelijk stelsel achterhaald acht en de daarvoor opgevoerde redenen serieus zou nemen.

De vraag die de wetgever zich mijns inziens in 2003 had moeten stellen is daarom deze: hoe zou de aanpak zijn als de opdracht was om een relatievermogensrechtelijk stelsel te ontwerpen, uitgaande van de maatschappelijke en juridische realiteit in de huidige tijd?²²

Bij de beantwoording van deze vraag dienen historische en culturele ontwikkelingslijnen vanzelfsprekend niet te worden veronachtzaamd en

18 TK 2002/03, 28 867, nr. 3, p. 7 en 8.

19 Anders Huijgen die observeert dat in de recente jurisprudentie op het terrein van het huwelijksvermogensrecht een tendens valt waar te nemen in de richting van de wettelijke gemeenschap van goederen en deze duidt als aansluitend bij het rechtvaardigheidsgevoel dat wil dat na een jarenlange samenwoonrelatie vermogensrechtelijk bij helfte moet worden afgerekend; Huijgen, 2009 (A), p. 83.

20 Van der Burght stelt terecht dat het huwelijksvermogensrecht zoals dat thans geldt in algemene zin gesproken op vele punten tekortschiet en onderbouwt deze stelling uitvoerig; Van der Burght, 2008.

21 Verbeke betoogt dat de wettelijke gemeenschap van goederen niet geschikt is als wettelijk basisstelsel van regelend recht en geeft voor deze stelling een groot aantal argumenten; Verbeke, 2001 (A) en (C).

22 Een ondersteunend argument hiervoor is dat het wenselijk zou zijn dat het huidige huwelijksvermogensrechtelijke *patchwork* – een rommelig geheel dat het resultaat is van het werk dat vele wetgevers in vele decennia hebben verricht – wordt vervangen door een transparent systeem dat door één wetgever vorm wordt gegeven.

mag een vergelijking met andere jurisdicties evenmin ontbreken. Het vertrekpunt zou echter niet automatisch het vigerende wettelijke systeem moeten zijn.

Het stellen en proberen te beantwoorden van de desbetreffende vraag leidt tot een aanmerkelijk groter denkraam en voorkomt derhalve het bij voorbaat afbakenen van het speelveld. Alleen op die wijze kan denk ik worden vastgesteld of de funderingen van de heilige huisjes stevig genoeg zijn; indien dat niet het geval mocht zijn moet de consequentie daarvan zijn dat deze worden neergehaald.

Ik kom terug op de vraag of de 'algehele' gemeenschap van goederen als wettelijk stelsel wel of niet achterhaald is.

Zowel op grond van het gemeenschapsdenken dat de kern er van vormt, maar ook als fenomeen zou het antwoord bevestigend moeten luiden. De hedendaagse echtgenoot of partner kan het namelijk heel goed stellen zonder bevoogdende overheid die voorziet in een standaardstatuut. Uiteindelijk is het mensbeeld het essentiële punt: is een burger in staat zelf te kiezen? Ik ben er van overtuigd dat dit het geval is. Hij kan – mits goed voorgelicht – zelf wel bepalen welke vermogensrechtelijke afspraken hij maakt met een andere burger met wie hij een relatie aangaat. Sterker: de burger zou in mijn zienswijze zelfs geprikkeld moeten worden om dergelijke keuzes ook daadwerkelijk te maken.

Ik pleit derhalve voor het slaken van de band die automatisch tot stand komt tussen de emotionele relatie en de vermogensrechtelijke verhouding. Lokin wijst erop dat de Romeinen al hebben laten zien dat levensgemeenschap – *consortium omnis vitae* – niet vanzelfsprekend identiek is aan goederengemeenschap – *consortium omnium bonorum* –. Zij vonden het 'natuurlijk' dat de vermogens van man en vrouw gescheiden bleven.²³

Er is naar mijn mening dan ook geen behoefte aan wat zou kunnen worden betiteld als *volkshuwelijksvermogensrecht*;²⁴ het komt er voor de wetgever uiteindelijk slechts op aan om het relatievermogensrechtelijke bewustzijn te vergroten.

De wetgever kan de pretentie wetgeving te kunnen ontwerpen die passend is voor een groot gedeelte van de bevolking ook niet waarmaken.²⁵ Daarnaast leidt een gefixeerd wettelijk stelsel van huwelijksvermogensrecht ertoe dat maatschappelijke ontwikkelingen uiterst traag worden geabsorbeerd en niet dan na een lang en weinig zakelijk wetgevingstraject.

23 Lokin, 2001, p. 193.

24 De minister van Justitie had met wetsvoorstel 28 867 blijkens de memorie van toelichting zelfs de ambitie om een stelsel te ontwerpen dat *het grootst mogelijke gedeelte van de huwenden als een passend stelsel ervaart*. De minister bedoelt met 'het grootste mogelijke gedeelte' waarschijnlijk ten minste een meerderheid van de gehuwden: een streven dat in mijn visie in dit tijdsgewricht niet meer gerealiseerd kan worden; TK 2002/03, 28 867, nr. 3, p. 7.

25 De Wet regels verrekenbedingen vormt een goede illustratie van dit feit.

Wat betreft de wettelijke gemeenschap van goederen als inhoud van het statuut ben ik van oordeel dat bovendien vaak over het hoofd wordt gezien dat dit in wezen een gecompliceerd systeem is met voor echtgenoten tal van effecten die door hen niet zijn voorzien, noch gewenst. Bij wijze van illustratie van deze stelling verwijs ik naar de in paragraaf 5.7.4 door mij uitgewerkte casus.

Het recht dient naar mijn oordeel in de pas te lopen met het maatschappelijk leven in een land, alleen zo kan er een zinvolle juridische realiteit ontstaan.

Veel beter moet daarom onder ogen worden gezien dat er ten onzent nog maar weinig 'standaard' kostwinnersgezinnen voorkomen en dat de rollen voortdurend en snel wisselen. Hybriditeit wordt langzamerhand van uitzondering de norm. Daarnaast is er de ontwikkeling dat liefde en relatievorming steeds meer als behorend tot het privédoein worden beschouwd.²⁶

Hoewel tijdens het plenaire debat in de Eerste Kamer over wetsvoorstel 28 867 in vaak duidelijke bewoordingen werd gesteld dat dit wetsvoorstel niet is wat men zou hebben gewenst, hebben de senatoren op aandringen van de staatsecretaris van Justitie en Veiligheid uiteindelijk niettemin in meerderheid met het voorstel ingestemd. Een citaat moge dit verduidelijken:

Ik wil heel duidelijk aangeven dat de Partij van de Arbeid in deze Kamer er echt anders over denkt, met name vanuit de optiek van een toekomstgericht huwelijksvermogensrecht waarbij recht wordt gedaan aan nieuwe maatschappelijke verhoudingen.²⁷

Het valt te betreuren dat de Senaat zich hier niet principiëler heeft opgesteld, te meer daar ook de kwaliteit van deze wet bepaald niet onomstreden is.²⁸

9.3.2 *De relativering van het huwelijk*

De relativering van het klassieke instituut dat het burgerlijk huwelijk eens was, is thans in volle gang.

In de eerste plaats is de beëindiging van een huwelijk door echtscheiding in de voorbije decennia – vooral ten gevolge van de toegenomen frequentie ervan –, steeds eenvoudiger geworden. Voorts werd het geregistreerd partnerschap in de wet geïntroduceerd (en de daaruit voortvloeiende *flitsscheiding*), kort daarna gevolgd door de openstelling van het huwelijk voor personen van gelijk geslacht.

De beoordeling van de laatstgenoemde ontwikkeling door Fortuijn stemt wat mij betreft tot nadenken:

26 Vgl. Latten, 2005, p. 11-19.

27 Handelingen I 2010/11, 28 867, 23-7-37.

28 Vgl. onder meer het hiervoor door mij aangehaalde onderzoeksrapport van Neleman en Nuytinck, EK 2010/11, 28 867, nr. H (bijlage).

Het homohuwelijk vind ik eerlijk gezegd nogal lachwekkend en de noodzaak ervan kan ik nauwelijks inzien. Het huwelijk is een instituut dat wereldwijd is gereserveerd voor een verbintenis tussen man en vrouw, met het oogmerk het eventueel daaruit voortvloeiende gezin van de nodige juridische, sociale, emotionele, mentale en culturele bescherming te voorzien. Het heeft mij zeer verbaasd hoe gemakkelijk de heteroseksuelen hebben berust in de openstelling van dit instituut voor gelijkgeslachtelijke verbintenissen. Kennelijk is het huwelijk als instituut voor velen van relatieve betekenis of gunnen ze dat ook aan homo's vanuit een idee van gelijkberechtiging. Nodig was het niet: het geregistreerde partnerschap bood vrijwel alle rechten en plichten die bij het huwelijk horen en de ceremonie ten stadhuize week nauwelijks af van die van een huwelijk.

Nee, het instemmen met het homohuwelijk heeft veel weg van het op de spits drijven van de gelijkheid. Nederland gaat daarin op velerlei terrein veel te ver, waardoor het verschil, dat ook recht van bestaan heeft, wordt teruggebracht tot het maaiveld van de polder. Dat is niet alleen een verarming van het bestaan, maar ook een nodeloze inperking van de ruimte om te leven met verschillen.²⁹

Daarnaast werden samenwoners met een notarieel samenlevingscontract op velerlei terreinen gelijk gesteld aan gehuwden.³⁰

Het zou naar mijn oordeel tegen deze achtergrond voor de hand liggen om als wetgever ook het huwelijksgoederenrecht met een relativerende blik te beschouwen en dienovereenkomstig te handelen.

Bij een instituut past een statuut: het burgerlijk huwelijk als instituut verdraagt zich daarom goed met het huwelijksvermogensrecht als bijbehorend statuut. Indien het instituut echter aan snelle erosie onderhevig is, moet ook aan de statuutmakers een halt worden toegeroepen. Daarom valt mijns inziens zelfs te verdedigen om het burgerlijk huwelijk als zodanig te ecarteren. Want waarom zou de staat in deze tijd nog de taak hebben om huwelijken te sluiten? De Boer stelt in dit verband:

Theoretisch is denkbaar om het burgerlijk huwelijk af te schaffen – waardoor het kerkelijke huwelijk aan betekenis zou winnen – en slechts het (burgerlijk) geregistreerde partnerschap te behouden.³¹

Als argumenten om hiertoe niet over te gaan voert De Boer vervolgens aan dat men er moeilijk om heen kan dat het recht om te huwen als grondrecht is erkend in artikel 12 EVRM en voorts *dat overal ter wereld huwelijken worden aangegaan*.

Ik kan hem hierin niet volgen omdat het door hem aangehaalde verdragsartikel niet alleen ziet op een huwelijk dat door een staat wordt gesloten. Daarnaast worden overal ter wereld ook vooral kerkelijke huwelijken aangegaan.

Nadat Nederland eerder met de introductie van achtereenvolgens het geregistreerd partnerschap en de openstelling van het huwelijk voor perso-

29 Column in weekblad *Elsevier*, april 2001.

30 Uit cijfers van het CBS blijkt dat sinds 1970 sprake is van een dalende lange termijntrend in het aantal huwelijken dat wordt gesloten; Latten, 2005, p. 19.

31 Asser-De Boer, 2010, p. 131.

nen van hetzelfde geslacht bepaald voorop heeft gelopen, mag denk ik ook het tegenargument worden gerelativeerd dat stelt dat het afschaffen van het burgerlijk huwelijk internationaal bezien ongebruikelijk zou zijn.³²

Omdat mijn hierna uitgewerkte voorstel om het huwelijksvermogensrecht af te schaffen – beschouwd vanuit de thans gangbare gezichtspunten – reeds als bepaald onorthodox dient te worden aangemerkt, maak ik vooreerst deze keuze niet. Ook op grond van een inmiddels lange traditie mag de staat wat mij betreft derhalve (burgerlijke) huwelijken blijven sluiten.

Wel vervalt in mijn visie het monopolie dat de staat in dezen heeft door het schrappen van het voorschrift van artikel 68 Boek 1 Burgerlijk Wetboek. Dit artikel is naar mijn oordeel overigens ook in strijd met de grondwet en internationale verdragen.

Hierdoor wordt het mogelijk dat geestelijken geldige huwelijken sluiten en behoeven echtgenoten niet zoals thans het geval is, tweemaal rituele handelingen te ondergaan; ik werk dit punt hierna verder uit.

In Duitsland werd het *Verbot der kirchlichen Voraustrauung* reeds op 1 januari 2009 geschrapt.³³

9.3.3 Ongehuwde samenwoners

Een in het oog springend aspect dat de betrekkelijkheid van het instituut burgerlijk huwelijk aantoont, is de emancipatie van de ongehuwd samenwonenden die zich de afgelopen decennia stapsgewijs heeft voltrokken.

Mensen die ongehuwd samenwonen zijn anno 2011 *de facto* in vele opzichten vergelijkbaar met echtgenoten. Ook samenlevers krijgen kinderen, kopen huizen, nemen deel aan pensioenregelingen en sluiten verzekeringen af. De belastingdienst, verzekeraars en pensioenfondsen hebben inmiddels geen moeite meer met hen en hebben hun rechten toegekend die vrijwel steeds gelijk zijn aan de rechten die gehuwden van oudsher genieten.

Een belangrijke recente constatering is dat het voor samenwoners met kinderen steeds gewoner wordt om *niet* in het huwelijk te treden. In 2004 waren er 230.000 ongehuwde stellen met kinderen en zonder trouwplannen, tegen 100.000 in 1995. Een forse toename derhalve. Het samenwonen is volgens Latten steeds vaker *niet* een voorportaal van het huwelijk. Ook niet als de relatie bestendiger wordt en er kinderen komen.³⁴

Maar voor ongehuwde samenlevers is er wettelijk vrijwel niets geregeld.³⁵ Zo ontstaat er voor hen geen gemeenschap in de zin van Titel 7 Boek 1

32 Beschouwd vanuit de gedachte dat Nederland een *gidsland* is, zou afschaffing van het burgerlijk huwelijk naar mijn mening juist logisch en verdedigbaar zijn, als derde stap na de beide door mij genoemde eerdere stappen.

33 Vgl. Schwab, 2009, p. 31.

34 Latten, 2005, p. 25-29.

35 Vgl. ook Forder en Verbeke, *Gehuwd of niet, maakt het iets uit?*, Antwerpen: Intersentia, 2005.

Burgerlijk Wetboek en kan deze evenmin bij overeenkomst door hen worden aangegaan.

De vraag is nu of dit een onwenselijke situatie is. Het ontbreken van voldoende wettelijke waarborgen waar het de rechtspositie van een mogelijk zwakkere partner betreft kan zeker leiden tot onwenselijke situaties. Dit probleem dient niet te worden gebagatelliseerd en speelt evenzeer in vele gevallen waarin echtgenoten zijn gehuwd onder een regime van koude uitsluiting.³⁶ In het in paragraaf 7.6.2 door mij aangehaalde onderzoeksrapport wordt tegen deze achtergrond dan ook gepleit voor het ingrijpen door de wetgever op beide terreinen.

Volledigheidshalve moet in dit verband worden opgemerkt dat samenwoners in bepaalde gevallen juist een grotere contractvrijheid hebben dan echtgenoten.

Het staat hun bijvoorbeeld volkomen vrij om – voorafgaand aan hun samenwoning – in een samenlevingsovereenkomst afspraken te maken over partneralimentatie, zonder daarbij gebonden te zijn aan de knellende wettelijke regeling die in dezen voor echtgenoten zou gelden; ik verwijs in dit verband naar paragraaf 5.4.4.

Een andere invalshoek is echter ook mogelijk. Samenwoners laten zich – daartoe gestimuleerd door de diverse hiervoor genoemde instanties – in meerderheid van de gevallen³⁷ voorlichten door de notaris en maken vervolgens bewuste keuzen op vermogensrechtelijk gebied.

Invoering van dwingende wetgeving ter bescherming van de ‘zwakkere partner’ zou afbreuk doen aan deze ontwikkelingen. Wetgeving echter die het maken van eigen keuzen door partners aanmoedigt, zou deze ontwikkelingen daarentegen versterken.

De wetgever dient meen ik, het nemen van eigen verantwoordelijkheid door de partners daarom te bevorderen en te waarborgen dat dezen adequaat worden geïnformeerd door een deskundige.

9.3.4 *Het civiel partnerschap: een wettelijk evenwicht tussen contractvrijheid en solidariteit*

Aan wetgeving die niet blijkt geeft van heldere keuzen en het aanvoelen van de maatschappelijke realiteit bestaat mijns inziens geen behoefte en dit is *a fortiori* het geval waar het betreft de privésfeer van de burger. Evenmin bestaat behoefte aan een wetgever die in de kern bevoogdend is, die de burger niet prikkelt tot eigen verantwoordelijkheid maar meent te weten wat voor hem het beste is.

36 Vgl. het in hoofdstuk 1 en paragraaf 7.6.2 genoemde WODC onderzoeksrapport *Koude uitsluiting. Materiële problemen en onbillijkheden na scheiding van in koude uitsluiting gehuwde echtgenoten en na scheiding van ongehuwd samenlevende partners, alsmede instrumenten voor de overheid om deze tegen te gaan*; M.V. Antokolskaia e.a. (red.), 2011.

37 Latten, 2005, p. 29.

Waar de overheid geen voorkeur uitspreekt voor vormgeving van de relatie zelf, dient zij zich evenmin te bemoeien met de vormgeving van de vermogensrechtelijke kant van relaties.

Voorts geldt: gelijke monniken, gelijke kappen. Met een groter denkraam wordt helder dat er geen principiële gronden bestaan waarop de wetgever zich kan baseren bij het maken van onderscheid waar het gaat om de vermogensrechtelijke consequenties van de verschillende relatievormen.

De fiscale wetgever heeft de laatste stappen op dit terrein in 2001 reeds gezet. Sedert de invoering van het nieuwe inkomstenbelastingstelsel maakt de belastingdienst in beginsel geen onderscheid meer waar het betreft de relatie die twee mensen met elkaar zijn aangegaan en de wijze waarop zij deze vervolgens vermogensrechtelijk vorm hebben gegeven.³⁸ Waar echtgenoten in beginsel altijd als fiscale partners worden aangemerkt, geldt dit sinds 2011 *de facto* – op grond van de daaraan gestelde voorwaarden – in veruit de meeste gevallen ook voor ongehuwde partners.³⁹

Er is meen ik geen goede reden te bedenken waarom invoering van een dergelijk systeem wel zou kunnen *in fiscalibus* en niet *in civilibus*. Indien de civiele wetgever een met die van de fiscale wetgever vergelijkbare keuze zou maken, zou het resultaat daarvan het volgende kunnen zijn.⁴⁰

Twee mensen kiezen voor elkaar. Zij besluiten ongehuwd te gaan samenwonen, een huwelijk – in de zin van ritueel verzorgd door kerk of staat – te sluiten, een humanistische plechtigheid te organiseren of welke vorm dan ook te kiezen voor het bekrachtigen van hun relatie. Uiteraard kunnen zij ook besluiten om bekrachtiging achterwege te laten.

Vervolgens bestaat een beperkte wettelijke kaderregeling ter zake van het relatievermogensrecht – het *civiel partnerschap* – dat de partners ertoe prikkelt om zelf een regeling tot stand te brengen die op hun huwelijk of relatie van toepassing is.

In deze kaderregeling hebben de actuele maatschappelijke opvattingen over de (vermogensrechtelijke) gevolgen van een affectieve relatie hun weerslag gevonden in de vorm van open normen. Op deze wijze kunnen partners kiezen voor het huwelijk zonder er een statuut bij te krijgen.

38 Naast het feit dat de belastingdienst erin is geslaagd het fenomeen *fiscaal partnerschap* op een neutrale, transparante en daardoor begrijpelijke wijze vorm te geven, is deze dienst ook zeer behulpzaam bij de toepassing van de desbetreffende regels. Via de internetapplicatie kunnen partners binnen een kwartier een goed inzicht hebben in de vragen die moeten worden beantwoord en de keuzen die moeten worden gemaakt.

39 Een klein verschil tussen het fiscaal partnerschap en het civiel partnerschap dat door mij wordt voorgestaan betreft dat het eerste sedert 2011 in vrijwel alle gevallen niet alleen automatisch van toepassing is op gehuwde partners maar ook op samenwonende partners, terwijl het civiel partnerschap wel automatisch aan het huwelijk wordt gekoppeld en samenwoners daarvoor zelf een keuze moeten uitbrengen. Omdat het fiscaal partnerschap vooral betekenis krijgt door daarbinnen keuzen te maken, kan dit verschil echter sterk worden gerelativeerd.

40 Het systeem wordt door mij in paragraaf 9.4.1.1 vollediger uitgewerkt.

De gevolgtrekking uit het bovenstaande moge zijn dat de discussie op een hoger plan behoort te worden gebracht.

Het juiste antwoord op de vraag die de wetgever zichzelf had behoren te stellen is dat het debat zich dient te richten op het brede begrip relatievermogensrecht en niet verengd mag worden tot het klassieke huwelijksvermogensrecht. Dat laatste is niet alleen in zijn huidige verschijningsvorm achterhaald maar ook als fenomeen *an sich* omdat de geëmancipeerde Nederlandse samenleving anno 2011 gekenmerkt wordt door hybride relatievormen, welke elkaar waar het betreft het individu bovendien steeds sneller opvolgen.

Bezien vanuit dit perspectief houdt de wetgever zich thans bezig met schermutselingen in de achterhoede.

Waar een zekere spanning bestaat tussen enerzijds het beginsel van contractvrijheid en anderzijds de solidariteit van de ene partner jegens de andere 'zwakke' partner, moet de wetgever niet vervallen in bevoogdende reflexen⁴¹ maar daarentegen zorgen voor *empowerment* van de zwakke partij.

De wetgever dient er daarom voor te zorgen dat partners goed worden voorgelicht door een deskundige professional en dat de in hun specifieke situatie relevante zaken worden besproken zodat door hen op basis van *informed consent* een op maat gesneden relatievermogensrechtelijke overeenkomst kan worden gesloten, uitgaande van een eigentijds wettelijk normenkader.

9.4 PROEVE VAN HET WETSVORSTEL CIVIEL PARTNERSCHAP

De in de voorgaande paragraaf verwoorde gedachte is door mij uitgewerkt in een proeve van een wetsvoorstel betreffende het civiel partnerschap.⁴²

*Civiel partnerschap*⁴³

Artikel 1

1. Een civiel partnerschap is een familierechtelijke overeenkomst die door twee meerderjarige personen wordt aangegaan teneinde de vermogensrechtelijke en andere gevolgen van hun relatie vorm te geven. De kan-

41 Hiertoe reken ik onder meer gedachten als: 'burgers kunnen het niet, begrijpen het niet, willen het niet, voeren het niet uit'. Een bevoogdende opstelling door de wetgever leidt bovendien tot onleesbare artikelen; vgl. artikel 136 Boek 1 Burgerlijk Wetboek en artikel 87 Boek 1 Burgerlijk Wetboek (nieuw) en sluit rechtsonzekerheid evenmin uit.

42 Verbeke stelt in 2001 in het kader van het thema 'reallocatie': *Wij hebben dan ook geen nood meer aan een huwelijksvermogensrecht, maar des te meer aan een evenwichtig relatie-vermogensrecht*. Hij beperkt zijn pleidooi echter tot het ook voor niet gehuwden van toepassing zijn van het door hem voorgestane 'dwingend relatie-aanwinsten participatierecht'; Verbeke, 2001 (B), p. 947. Nuytinck spreekt in zijn oratie van 'samenlevingsvermogensrecht' maar doet dit slechts in het kader van het toenmalige wetsvoorstel 23 761; Nuytinck, 1996.

43 Het civiel partnerschap wordt opgenomen in Boek 1 Burgerlijk Wetboek, Titel 7. De huidige inhoud van Titel 7, alsmede de Titels 8, 9 en 10 Boek 1 Burgerlijk Wetboek komen te vervallen.

tonrechter civiel partnerschap⁴⁴ kan om gewichtige redenen ontheffing verlenen van het in de eerste volzin genoemde vereiste van meerderjarigheid.

2. Een persoon kan slechts met één andere persoon tegelijkertijd een civiel partnerschap hebben.
3. Partners in een civiel partnerschap kunnen slechts met elkaar gehuwd zijn.⁴⁵
4. Een civiel partnerschap wordt aangegaan bij een akte die is opgesteld en mede-ondertekend door een notaris, een advocaat of een mediator die zijn opgenomen in het register van civiel partnerschap als bedoeld in artikel 10. Voor een volmacht tot het aangaan van een civiel partnerschap geldt hetzelfde vormvereiste. De notaris, advocaat of mediator als bedoeld in de eerste volzin draagt er zorg voor dat de akte een considerans bevat waarin de bedoelingen van de partners worden verwoord.
5. Elke wijziging van een civiel partnerschap vindt plaats bij een akte als bedoeld in lid 4.
6. Indien niet is voldaan aan het in lid 4 gestelde vormvereiste, kan een partner de desbetreffende overeenkomst op die grond vernietigen tenzij redelijkheid en billijkheid zich hiertegen verzetten.
7. Een civiel partnerschap treedt terstond na de ondertekening van de akte als bedoeld in lid 4 in werking, tenzij de partners anders overeenkomen. Aan een in een akte als bedoeld in lid 4 opgenomen afspraak kan een voorwaarde of tijdsbepaling worden verbonden.
8. De akten bedoeld in de leden 4 en 5 en de leden 1 en 13 van artikel 9, worden ingeschreven in het register van civiel partnerschap als bedoeld in artikel 10.
9. De akte bedoeld in de leden 4 en 5 en de leden 1 en 13 van artikel 9, is een authentieke akte in de zin van artikel 156 lid 2 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.
10. Op een civiel partnerschap is het bepaalde in de artikelen 40 Boek 3 Burgerlijk Wetboek en 248 Boek 6 Burgerlijk Wetboek van toepassing.

Artikel 2

1. Civiel partnerschap brengt mee dat de partners een zorgplicht jegens elkaar hebben waarvan de omvang door hen zelf nader kan worden vormgegeven, doch die ten minste inhoudt dat zij verplicht zijn om elkaar naar redelijkheid en billijkheid levensonderhoud te verstrekken.
2. Indien de partners een gezamenlijke huishouding voeren waarvan ook minderjarige kinderen deel uitmaken, bestaat voor hen de verplichting om de desbetreffende kinderen te verzorgen en op te voeden en naar

44 Zie voor deze figuur de algemene en de artikelsgewijze toelichtingen.

45 Deze bepaling is noodzakelijk omdat het burgerlijk huwelijk bestaat; de samenhang tussen huwelijk en civiel partnerschap wordt door mij nader uitgewerkt in de memorie van toelichting.

draagkracht bij te dragen in de kosten daarvan, tenzij de partners anders overeengekomen, echter uitsluitend waar het betreft minderjarige kinderen van wie zij niet gezamenlijk de ouders zijn.

Artikel 3

1. Indien de partners een gezamenlijke huishouding voeren komen de kosten daarvan naar evenredigheid ten laste van hun inkomens, respectievelijk hun vermogens ingeval hun inkomens niet toereikend zijn en dienen zij dienovereenkomstig bij te dragen, tenzij de partners anders overeenkomen.
2. Onder kosten van de gezamenlijke huishouding als bedoeld in lid 1 worden alle kosten verstaan die in redelijkheid worden gemaakt ter bestrijding van de materiële en geestelijke levensbehoeften van de partners en van de minderjarige kinderen die deel uitmaken van hun gezamenlijke huishouding, tenzij de partners anders overeenkomen.
3. Indien de partners tijdens hun civiel partnerschap een woning bewonen die geheel in eigendom toebehoort aan een van de partners, behoren slechts de verschuldigde huur, de hypotheekrente na verrekening van de aftrek inkomstenbelasting die daarop betrekking heeft, alsmede de kosten van klein onderhoud tot de kosten van de gezamenlijke huishouding, tenzij de partners anders overeenkomen.

Artikel 4

1. Indien de partners een gezamenlijke huishouding voeren, vormen de tijdens hun civiel partnerschap verworven inboedelgoederen en andere goederen die ten dienste van de gezamenlijke huishouding staan, tussen de partners een gemeenschap als bedoeld in artikel 166 Boek 3 Burgerlijk Wetboek, tenzij de partners anders overeenkomen.
2. Indien de partners een gezamenlijke huishouding voeren, vormen de gelden op ten name van beide partners gestelde bankrekeningen tussen de partners een gemeenschap als bedoeld in artikel 166 Boek 3 Burgerlijk Wetboek, tenzij de partners anders overeenkomen.
3. Indien de partners tijdens hun civiel partnerschap een woning in eigendom verwerven die bestemd is om door hen gezamenlijk te worden bewoond, zal het desbetreffende registergoed voor gelijke delen ten name van beide partners worden gesteld en tussen hen een gemeenschap vormen als bedoeld in artikel 166 Boek 3 Burgerlijk Wetboek, tenzij de partners anders overeenkomen.
4. De partners kunnen een of meer goederen die voorafgaand aan hun civiel partnerschap aan een van hen toebehoren in een akte als bedoeld in artikel 1 lid 4 aanmerken als een gemeenschap als bedoeld in artikel 166 Boek 3 Burgerlijk Wetboek, zonder dat de hierdoor begunstigde partner aan de andere partner een vergoeding hiervoor is verschuldigd. Vermelding van een goed in de akte geldt in de onderlinge verhouding van de partners als levering van het aandeel in het goed door de ene partner aan de andere partner. Ter verkrijging van werking jegens derden gelden

de voorschriften van de artikelen 89, 90 en 93 tot en met 95 Boek 3 Burgerlijk Wetboek.

5. Indien een partner niet kan bewijzen dat een goed aan hem in privé toebehoort, geldt dat het desbetreffende goed tussen de partners een gemeenschap vormt als bedoeld in artikel 166 Boek 3 Burgerlijk Wetboek, tenzij de partners anders overeenkomen.
6. De partners verschaffen elkaar desgevraagd inlichtingen over de stand van hun goederen en schulden.
7. Het bepaalde in titel 7, Afdeling 1 Boek 3 Burgerlijk Wetboek is van overeenkomstige toepassing ingeval van een civiel partnerschap, tenzij de partners anders overeenkomen.

Artikel 5

1. Indien een partner eigen inkomen of vermogen investeert in een goed van de andere partner of daaruit een schuld van de andere partner aflost, ontstaat ten gunste van de eerstgenoemde partner en ten laste van de laatstgenoemde partner een vergoedingsrecht, tenzij de partners anders overeenkomen.
2. Het desbetreffende vergoedingsrecht beloopt ten minste het nominale bedrag ten tijde van de investering of aflossing indien het een verbruiksgoed betreft of de investering of aflossing zonder medeweten van de eerstgenoemde partner is gedaan en beloopt in andere gevallen een aan de investering of aflossing evenredig aandeel in de waarde van het desbetreffende goed ten tijde van het voldoen van het vergoedingsrecht, dan wel ten tijde van de vervreemding van het desbetreffende goed ingeval dit is vervreemd voordat het vergoedingsrecht is voldaan, een en ander tenzij de partners anders overeenkomen.

Artikel 6

1. Indien een partner voor een groter gedeelte⁴⁶ dan de andere partner zorgt voor minderjarige kinderen van wie ten minste een van de partners de ouder is en die op de zorg door de partners zijn aangewezen, ontvangt deze daarvoor een passende vergoeding van de andere partner, tenzij de partners anders overeenkomen.
2. Bij het einde van een civiel partnerschap of, op verlangen van een partner, tijdens de duur daarvan, wordt door de partners vastgesteld of in enig jaar een passende vergoeding als bedoeld in lid 1 geheel of gedeeltelijk achterwege is gebleven en wordt deze alsnog bepaald en uitgekeerd, vermeerderd met een enkelvoudige interest van twee procent per jaar, tenzij de partners anders overeenkomen.

46 Ik realiseer mij dat dit een tamelijk open norm betreft. Deze hangt echter samen met de onderliggende norm van gelijkwaardig ouderschap die naar huidig recht voor de situatie na (echt)scheiding is voorgeschreven en voor de gehuwde (en samenwonen)situatie wordt verondersteld te gelden. De onderhavige norm moet zowel kwalitatief als kwantitatief worden begrepen; vgl. paragraaf 8.5.

Artikel 7

1. Ingeval een partner werkzaamheden verricht voor een onderneming die geheel of mede voor rekening van de andere partner wordt gedreven, ontvangt deze daarvoor een passende vergoeding van de andere partner, tenzij de partners anders overeenkomen.
2. Bij het einde van een civiel partnerschap of, op verlangen van een partner, tijdens de duur daarvan, wordt door de partners vastgesteld of in enig jaar een passende vergoeding als bedoeld in het eerste lid geheel of gedeeltelijk achterwege is gebleven en wordt deze alsnog bepaald en uitgekeerd, vermeerderd met een enkelvoudige interest van vier procent per jaar, tenzij de partners anders overeenkomen.

Artikel 8

1. De partners kunnen bij het aangaan van een civiel partnerschap en tijdens de duur daarvan, regelingen treffen als bedoeld in artikel 9 leden 2 tot en met 10 en 12.
2. Indien een civiel partnerschap een regeling ter uitwerking van hun ouderschap omvat, kunnen de partners daarin niet afwijken van de rechten en plichten die uit het ouderlijk gezag voortspuiten indien en voor zover deze van dwingend recht zijn.

Artikel 9

1. Een civiel partnerschap eindigt door de dood van een partner of het einde daarvan wordt op gemeenschappelijk verzoek van de partners, dan wel het eenzijdige verzoek van een van hen, vastgesteld bij een akte als bedoeld in artikel 1, lid 4.
2. De akte bedoeld in lid 1 dient een ouderschapsplan te bevatten ten aanzien van de gezamenlijke minderjarige kinderen van de partners over wie zij al dan niet gezamenlijk het gezag uitoefenen, alsmede ten aanzien van de minderjarige kinderen over wie de partners ingevolge artikel 253sa of 253t het gezag gezamenlijk uitoefenen. In het ouderschapsplan worden door de partners in elk geval afspraken opgenomen over de wijze waarop de partners de zorg- en opvoedingstaken als bedoeld in artikel 247 verdelen of het recht en de verplichting tot omgang als bedoeld in artikel 377a, lid 1 vormgeven, over de wijze waarop zij elkaar informatie verschaffen en raadplegen omtrent de persoon en het vermogen van de bedoelde kinderen, alsmede over de kosten van hun verzorging en opvoeding.⁴⁷ Bij het maken van de in de vorige volzin bedoelde afspraken nemen de partners de in artikel 247 leden 1 tot en met 5⁴⁸ genoemde normen in acht.

47 De verlengde onderhoudsplicht van artikel 395a lid 1 Boek 1 Burgerlijk Wetboek kan naar mijn mening vervallen omdat deze als achterhaald dient te worden beschouwd in zoverre deze betrekking heeft op het verschaffen van levensonderhoud na het bereiken van de meerderjarigheid door een kind.

48 Het betreft hier vanzelfsprekend artikel 247 in een op het civiel partnerschap toegesneden redactie.

3. Bij het maken van de in lid 2 bedoelde afspraken over de kosten van verzorging en opvoeding van hun minderjarige kinderen geldt voor de partners dat voor de bepaling van het eigen aandeel in de desbetreffende kosten de tabel kinderkosten wordt gehanteerd en zij naar evenredigheid van hun inkomens bijdragen in het uit de bedoelde tabel af te lezen bedrag, tenzij de partners anders overeenkomen.⁴⁹
4. De akte bedoeld in lid 1 bevat afspraken over de voortzetting van de huurovereenkomst door een van de partners met betrekking tot de woonruimte die hun tot hoofdverblijf heeft gediend, dan wel over wie van de partners gedurende een bepaalde termijn het gebruik zal hebben van de woning en de inboedel die aan hen gezamenlijk of aan een van hen toebehoren, tenzij de partners anders overeenkomen.
5. De akte bedoeld in lid 1 bevat afspraken over de verdeling van de gemeenschappelijke goederen van de partners, alsmede over tussen hen bestaande vergoedingsrechten en verrekeningsverplichtingen, tenzij de partners anders overeenkomen.
6. De akte bedoeld in lid 1 bevat afspraken over het levensonderhoud dat de ene partner na de beëindiging van het civiel partnerschap op diens verzoek aan de andere partner zal verstrekken, indien deze onvoldoende inkomsten heeft om in het eigen levensonderhoud te kunnen voorzien, noch zich deze op korte termijn in redelijkheid kan verwerven en de in lid 7 bedoelde vaststelling daartoe leidt, tenzij de partners anders overeenkomen.
7. Bij het maken van de in lid 6 bedoelde afspraken geldt dat de partners voorafgaand daaraan vaststellen of hun civiel partnerschap tot gevolg heeft gehad dat de verdien capaciteit van de partner die levensonderhoud verzoekt is verminderd, dan wel deze diens verdien capaciteit niet heeft kunnen ontwikkelen gedurende het civiel partnerschap, doordat deze voor een groter gedeelte dan de andere partner heeft gezorgd voor minderjarige kinderen van wie ten minste een van de partners de ouder is en die op de zorg door de partners zijn aangewezen, dan wel – evenwel met instemming van de andere partner – door een andere oorzaak, dan wel door een buiten diens toedoen gelegen oorzaak, tenzij de partners anders overeenkomen.
8. Bij het maken van de in lid 6 bedoelde afspraken geldt dat de partners in goed overleg vaststellen wat de draagkracht is van de partner die levensonderhoud zal betalen en zal daarnaast de behoefte van ieder van de partners in aanmerking worden genomen, gerelateerd aan de welstand tijdens het civiel partnerschap, tenzij de partners anders overeenkomen.

49 Het huidige artikel 400 Boek 1 Burgerlijk Wetboek blijft gehandhaafd omdat dit niet alleen ziet op kinderen en partner(s) van een persoon die tot het verstrekken van levensonderhoud is verplicht.

9. Een door de partners vastgestelde verplichting tot het verstrekken van levensonderhoud eindigt na het verstrijken van een termijn van vier jaren die aanvangt op de dag van ondertekening van de akte bedoeld in lid 1. Ingeval het civiel partnerschap echter korter heeft geduurd dan vier jaren, is de termijn gelijk aan de duur van het civiel partnerschap, een en ander tenzij de partners anders overeenkomen.
10. Bij het maken van de in lid 6 bedoelde afspraken geldt dat door de partners kan worden overeengekomen dat deze niet zullen kunnen worden gewijzigd op grond van een of meer wijzigingen van omstandigheden die in de akte bedoeld in lid 1 door de partners met zoveel woorden zijn omschreven.
11. De op grond van de leden 6 tot en met 10 door de partners gemaakte afspraken staan niet in de weg aan verhaal op grond van paragraaf 6.5 van de Wet werk en bijstand en laten de vaststelling van het te verhalen bedrag onverlet.
12. De beëindiging van een civiel partnerschap brengt mee dat de partners over en weer recht hebben op conversie van de tijdens het civiel partnerschap door een partner opgebouwde rechten op ouderdomspensioen en bijzonder nabestaandenpensioen als bedoeld in artikel 5 van de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding,⁵⁰ tenzij de partners anders overeenkomen.
13. Indien na de vaststelling van de beëindiging van een civiel partnerschap als bedoeld in lid 1 de gewezen partners afspraken maken als bedoeld in de leden 2 tot en met 10 en 12, dienen deze te worden opgenomen in een akte als bedoeld in artikel 1 lid 4.

Artikel 10

1. Vanwege de minister van Veiligheid en Justitie wordt een digitaal register van civiel partnerschap bijgehouden waarin zijn opgenomen de notarissen, advocaten en mediators die voldoen aan de bij algemene maatregel van bestuur daartoe gestelde voorwaarden en waarin voorts de akten bedoeld in artikel 1 leden 4 en 5 en artikel 9 leden 1 en 13 worden opgenomen.
2. De in het in lid 1 bedoelde register opgenomen notarissen, advocaten en mediators verstrekken op diens verzoek aan een partner een afschrift van de akte van civiel partnerschap waarbij deze partij is.
3. Personen die beschikken over een door de minister van Binnenlandse Zaken verstrekte inlogcode die noodzakelijk is voor digitale identificatie op websites van de overheid, kunnen in het in lid 1 bedoelde register vaststellen of een persoon een civiel partnerschap is aangegaan dat niet beëindigd is.

50 Ook deze wet dient te worden aangepast, zowel waar het betreft het daarin positioneren van conversie als de hoofdregel, als waar het betreft de koppeling van de toepasselijkheid van deze wet aan het civiel partnerschap waardoor pensioenverevening voor gehuwden en samenwoners op gelijke wijze plaatsvindt.

4. Aan derden komt waar het betreft een civiel partnerschap geen andere bescherming toe dan die wordt gegeven door het Burgerlijk Wetboek.

Artikel 11

Indien personen die een tussen hen bestaand civiel partnerschap hebben beëindigd, wederom een civiel partnerschap met elkaar aangaan, dienen zij de inhoud daarvan opnieuw te bepalen.

Artikel 12

1. Indien tussen de partners een geschil is ontstaan over of naar aanleiding van een akte als bedoeld in artikel 1, leden 4 en 5 of artikel 9, leden 1 en 13, dienen zij zich te wenden tot een mediator als bedoeld in artikel 5 van de Kaderwet mediation, teneinde door toepassing van mediation te trachten zelf tot een adequate oplossing van hun geschil te komen. Slechts indien mediation als bedoeld in de vorige volzin geen oplossing voor het desbetreffende geschil heeft gebracht, kunnen de partners dit ter beslechting voorleggen aan de kantonrechter civiel partnerschap.
2. De kantonrechter civiel partnerschap beproeft in alle gevallen een vergelijk tussen de partners, alvorens een beslissing te nemen.
3. De kantonrechter civiel partnerschap dient ingeval van uitleg van een akte als bedoeld in artikel 1, leden 4 en 5 of artikel 9, leden 1 en 13 of een andere overeenkomst die ziet op het civiel partnerschap, de bedoelingen van de partners tot richtsnoer te nemen.

9.4.1 Memorie van toelichting civiel partnerschap

Ik geef eerst een algemene toelichting op de bovenstaande proeve van een wetsvoorstel *civiel partnerschap* en vervolgens nog een korte artikelsgewijze toelichting.

9.4.1.1 Algemene toelichting

Het civiel partnerschap zoals hiervoor door mij uitgewerkt in een proeve van een daartoe strekkend wetsvoorstel is een stelsel waarin naar mijn oordeel contractvrijheid en solidariteit een evenwicht hebben gevonden.

Het betreft een basisstelsel dat enerzijds een zekere mate van wederzijdse zorg en bescherming biedt maar anderzijds de nadruk legt op de eigen verantwoordelijkheid en het maken van eigen keuzen door de partners. Indien de in het wetsvoorstel opgenomen aspecten van solidariteit onder ogen zijn gezien door de partners – hetgeen automatisch gebeurt door de bespreking van de in het stelsel opgenomen normen vanuit het perspectief van scheiding zoals bijvoorbeeld de normen die in de artikelen 6 en 7 zijn verwoord –, kunnen zij vrijwel alles afspreken wat zij wensen omdat daadwerkelijk sprake is van *informed consent*.

Het civiel partnerschap geeft daarmee in de naar mijn oordeel meest optimale vorm uitdrukking aan de partijautonomie van de partners.

Invoering van het civiel partnerschap zoals door mij voorgestaan kan worden beschouwd als een paradigmaverschuiving en leidt in de eerste plaats tot een radicale breuk met de tot op heden door de wetgever gehandhaafde voorkeurspositie van het huwelijk en het daaraan gekoppelde huwelijksvermogensrecht. Het burgerlijk huwelijk wordt in dit wetsvoorstel niet geëcarteerd zoals hiervoor door mij besproken⁵¹ doch het klassieke huwelijksvermogensrecht wel.

Het handhaven van een apart relatievermogensrecht is gerechtvaardigd omdat dit aansluit bij de affectieve relatie tussen twee mensen en daarmee voorziet in een maatschappelijke behoefte die ordenend van aard is. Een argument hiervoor van praktische aard is daarnaast dat in veel wetten en regelingen direct of indirect aan wordt gesloten bij de zorgplicht die partners in een affectieve relatie jegens elkaar hebben. De regels van titel 7 Boek 3 Burgerlijk Wetboek zijn aanvullend van toepassing.⁵²

Indien na inwerkingtreding van het door mij voorgestane wetsvoorstel een huwelijk wordt voltrokken door een ambtenaar van de burgerlijke stand of een geestelijke,⁵³ dienen de aanstaande echtgenoten voorafgaand⁵⁴ daaraan een civiel partnerschap aan te gaan waarin ten minste de wederzijdse zorgplicht tot uitdrukking wordt gebracht. Hiermee wordt door hen de kern van de huwelijksrelatie vorm gegeven.

Voorts werken de partners de hun door de wet aangereikte normen uit in de akte van civiel partnerschap, wijzigen zij deze of sluiten zij deze uit en treffen zij daarnaast de regelingen die zij wensen in het kader van hun civiel partnerschap.

Een ambtenaar van de burgerlijke stand of een geestelijke kan mitsdien geen huwelijk voltrekken dan nadat hem een verklaring van een in artikel 1, lid 4 bedoelde notaris, advocaat of mediator heeft bereikt waarin wordt bevestigd dat een civiel partnerschap is aangegaan door de partners.

51 Wel dient zoals hiervoor eveneens gesteld artikel 68 Boek 1 Burgerlijk Wetboek te vervallen, waarmee het monopolie van de overheid op het sluiten van huwelijken wordt beëindigd. Op praktische gronden worden de bepalingen die zien op de huwelijksluiting gehandhaafd en dient indien een huwelijk niet door een ambtenaar van de burgerlijke stand is gesloten maar door een geestelijke (zie hierna), dit huwelijk desalniettemin in de registers van de burgerlijke stand te worden ingeschreven. Hiermee samenhangend wordt in de wet bepaald dat een door een geestelijke voltrokken huwelijk tevens een burgerlijk huwelijk is (tenzij de partners dat niet willen) en voorts dat een geestelijke geen huwelijk tussen mensen van gelijk geslacht hoeft te voltrekken.

52 Vgl. Huijgen, 2010, p. 203 die zich de vraag stelt waartoe in deze tijd affectie dient te leiden, met name als het gaat om de afwikkeling van een scheiding.

53 Onder geestelijke wordt door mij verstaan een dominee, pastoor, rabbi, imam of humanistisch raadsman, dan wel een daarmee gelijk te stellen persoon waartoe krachtens de wet nadere bepalingen worden gegeven.

54 De desbetreffende verplichting dient te worden opgenomen in Titel 5 Boek 1 Burgerlijk Wetboek.

Deze procedure waarborgt tevens dat de echtgenoten in spe goed worden voorgelicht over alle aspecten van het relatievermogensrecht zoals door mij reeds bepleit in de paragrafen 4.4.1 en 5.7.2.

Logischerwijs kan een civiel partnerschap tijdens het bestaan van een huwelijk niet worden beëindigd.⁵⁵ Wel kan het door de partners desgewenst worden teruggebracht tot de enkele zorgplicht van artikel 2, door alle overige getroffen of krachtens de wet geldende regelingen te schrappen of niet van toepassing te verklaren.

Een huwelijk kan wel worden ontbonden zonder dat het civiel partnerschap wordt beëindigd.⁵⁶ Dit vloeit voort uit het feit dat een civiel partnerschap ook kan worden aangegaan door niet-gehuwde partners.⁵⁷

Aanstaande echtgenoten kunnen ervoor kiezen om het in de wet vormgegeven model voor een civiel partnerschap over te nemen – zij het dat dit op punten steeds ook nadere uitwerking behoeft – maar zij worden er door de wet veeleer toe aangespoord om in goed overleg en geholpen door de door hen gekozen begeleider vorm te geven aan hun eigen civiel partnerschap.

55 Dit punt dient eveneens te worden geregeld in Titel 5 Boek 1 Burgerlijk Wetboek.

56 De introductie van het civiel partnerschap gaat idealiter gepaard met de gelijktijdige invoering van de administratieve echtscheiding. De procedure die in dat geval gevolgd zou moeten worden loopt parallel met de procedure die geldt voor de huwelijksluiting na de introductie van het civiel partnerschap. Ingeval van echtscheiding dienen de partners voorafgaand daaraan de beëindiging van het civiel partnerschap vast te stellen als bedoeld in artikel 9 lid 1. Een ambtenaar van de burgerlijke stand of een geestelijke kan mitsdien geen echtscheiding vaststellen dan nadat hem een verklaring van een in artikel 1, lid 4 bedoelde notaris, advocaat of mediator heeft bereikt die de beëindiging van het civiel partnerschap bevestigt.

57 Ik heb de wetswijzigingen die noodzakelijk zijn om het door mij gestelde te effectueren niet in technische zin uitgewerkt, evenmin als andere noodzakelijke wijzigingen in het Burgerlijk Wetboek (bijvoorbeeld in de Titels 5 en 17 Boek 1) en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (bijvoorbeeld het vervallen van het echtscheidingsprocesrecht) die ik hier deels bespreek en deels onbesproken laat, maar mij beperkt tot een proeve van een wetsvoorstel voor het *civiel partnerschap*. Dit geldt ook waar het gaat om het overgangsrecht, in welk verband ik opmerk dat ik voor mij zie dat de ten tijde van het inwerking-treden van het civiel partnerschap bestaande huwelijksgemeenschappen van rechtswege worden ontbonden en via de band van artikel 189 Boek 3 Burgerlijk Wetboek worden omgezet in een eenvoudige gemeenschap als bedoeld in artikel 166 Boek 3 Burgerlijk Wetboek. Daarnaast zouden in het overgangsrecht open normen kunnen worden toegevoegd om onwenselijk geachte regelingen (bijvoorbeeld een regeling die 'koude uitsluiting' impliceert) in huwelijksvoorwaarden aan te vullen op de wijze zoals in 1995 is gedaan bij de invoering van de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding. Echtgenoten die hun 'koude uitsluiting' wensen te handhaven dienen deze keuze in dat geval vast te leggen in hun huwelijksvoorwaarden. Omdat de invoering van het civiel partnerschap meebrengt dat de wettelijke bepalingen uit de titels 6, 7 en 8 Boek 1 Burgerlijk Wetboek vervallen zal het overgangsrecht in elk geval ook dienen te bepalen dat gehuwden en geregistreerd partners en mogelijk ook samenwoners met een notarieel samenlevingscontract vanaf het moment van het in werking treden van de nieuwe wet een civiel partnerschap hebben, waarvan de inhoud het tot op dat moment voor hen geldende recht is.

In de wettekst komt dit naar voren door het telkens herhaalde ‘tenzij de partners anders overeenkomen.’ Ik heb ervoor gekozen om deze zinsnede als een mantra te laten terugkeren om daarmee te benadrukken dat het de uitdrukkelijke bedoeling van de wetgever is geweest om de partners te prikkelen na te denken over welke keuzen bij hun specifieke invulling van het civiel partnerschap passen en daarover met elkaar in overleg te treden en tot gezamenlijk gedragen keuzen te komen.

De partijautonomie van de partners vormt ter zake van het civiel partnerschap derhalve het vertrekpunt waarbij zowel de besproken contractvrijheid als het rechtsbeginsel solidariteit tot uitdrukking worden gebracht, het laatstgenoemde beginsel door de wettelijk vastgelegde zorgplicht van de partners ten opzichte van elkaar – die wel kan worden ingevuld maar niet kan worden geëcarteerd – en de huidige maatschappelijke opvattingen omtrent de uitwerking daarvan te codificeren, alsmede door de bijstand van een rechtshulpverlener te stipuleren.⁵⁸

Slechts in enkele gevallen is de contractvrijheid van de partners beperkt of uitgesloten: dit betreft de zorgplicht die de partners jegens elkaar hebben en aspecten van hun ouderschap.

In de tweede plaats is het civiel partnerschap niet voorbehouden aan gehuwde partners maar staat dit ook open voor al dan niet met elkaar samenwonende partners die een zorgplicht jegens elkaar willen vastleggen en daar verder vorm aan willen geven, alsmede hun relatie vermogensrechtelijk willen ordenen.⁵⁹

Een andere rechtspolitieke keuze betreft het beschouwen van het begin en het einde van een civiel partnerschap als twee juridisch relevante momenten in eenzelfde continuüm waarvoor op gelijke wijze geldt dat een akte dient te worden opgesteld door een notaris, advocaat of mediator die daartoe gekwalificeerd is.

Het voorgaande brengt dan ook mee dat door mij geen onderscheid wordt gemaakt tussen relatievermogensrecht en scheidingsrecht. Waar beide soorten regelingen in de huidige praktijk al zeer sterk met elkaar verweven zijn, kies ik er in mijn uitwerking van het civiel partnerschap voor om deze in elkaar te schuiven en daarmee tot één regeling te komen die, indien door de partners gekozen, van toepassing is vanaf het aangaan van de relatie tot de beëindiging daarvan.

Ingeval van beëindiging van een civiel partnerschap is de daartoe op te stellen en daarna te registreren akte derhalve het enige door de wet gestelde formele vereiste.

58 Door het voorschrijven van de in artikel 1 en 9 bedoelde akte is bijstand van een notaris, advocaat of mediator vanzelfsprekend, zij het dat deze als het erop aankomt niet verplicht is; het opstellen van, alsmede de mede-ondertekening door een notaris, advocaat of mediator van de akte is wel dwingend voorgeschreven, zij het dat daaraan niet de sanctie van nietigheid is verbonden.

59 Het geregistreerd partnerschap komt vanzelfsprekend te vervallen als zijnde volstrekt overbodig en nodeloos complicerend.

Hiermee is tevens gezegd dat het thans nog bestaande notariële monopolie ter zake van huwelijkse voorwaarden en dat van de advocaat met betrekking tot het indienen van een echtscheidingsverzoekschrift, komen te vervallen.

Daarnaast wordt hiermee erkend dat de *family mediator* een – waar het betreft de juridische begeleiding van het aangaan en beëindigen van relaties – aan de gespecialiseerde notaris en advocaat ten minste gelijk te stellen deskundige is.

Een volgende in het oog springende rechtspolitieke keuze is het feit dat niet wordt afgeweken van het algemene goederenrecht door het civiel partnerschap en ieder van de partners derhalve het eigen vermogen behoudt. Ik heb hiervoor al uitvoerig uiteengezet waarom een niet-goederenrechtelijk basisstelsel sterk de voorkeur verdient.

Met deze keuze hangt direct samen dat een akte van civiel partnerschap die niet voldoet aan het in artikel 1 lid 4 gestelde vormvereiste, in beginsel vernietigbaar is in plaats van nietig en voorts dat geen bijzondere bescherming aan derden wordt toegekend inzake een civiel partnerschap.

Een zesde rechtspolitieke keuze betreft de radicale breuk die wordt gemaakt met een stelsel dat *proceduregestuurd* is. De verantwoordelijkheid voor het civiel partnerschap ligt zowel voorafgaand aan het sluiten, als tijdens de duur daarvan primair bij de partners zelf en hetzelfde geldt voor de beëindiging van het civiel partnerschap.

Het gestelde vormvereiste strekt ertoe dat de partners in beginsel steeds een gespecialiseerd deskundige zullen inschakelen die hen bij het maken van de voor hen juiste afspraken op adequate en niet-bevoogdende wijze begeleidt.

De tussenkomst van een rechter is nog slechts aan de orde als *ultimum remedium* en voor dergelijke uitzonderingssituaties komt in mijn visie een gespecialiseerde, laagdrempelige kantonrechter beschikbaar die op heel korte termijn en met een minimum aan procedurele voorschriften kan worden ingeschakeld om in beginsel als ‘arbiter’ een eindoordeel te geven ter zake van alle aspecten die samenhangen met een civiel partnerschap,⁶⁰ echter niet dan nadat door de partners mediation is beproefd.

Het wetsvoorstel bevat dan ook geen andere verwijzing naar een rechter dan deze en het behoeft geen betoog dat een uitvoerig scheidingsprocesrecht kan worden gemist indien het civiel partnerschap kracht van wet zou krijgen. Eventuele door hen gewenste of noodzakelijke voorlopige voorzieningen dienen door de partners in beginsel in mediation te worden getroffen.

Het moge duidelijk zijn dat het bovenstaande voor de rechterlijke macht zal leiden tot een grote vermindering van de werklast.

60 De mogelijkheid om in hoger beroep te gaan wordt niet uitgesloten maar zou naar mijn mening wel onaantrekkelijk gemaakt moeten worden, bijvoorbeeld door middel van het gebruik van het instrument van de griffierechten.

Verder is de regeling voor het civiel partnerschap in vergelijking met het huidige huwelijksvermogensrecht opgeschoond van naar mijn oordeel overbodige onderdelen als bijvoorbeeld een regeling voor het bestuur van de goederen,⁶¹ achterhaalde onderdelen als bijvoorbeeld artikel 85 Boek 1 Burgerlijk Wetboek en tal van andere onderdelen die procedureel van aard zijn, van regelzucht getuigen of nog slechts historisch verklaarbaar zijn.

Het is verrassend te kunnen concluderen dat de gehele regeling van het civiel partnerschap daardoor in slechts 12 artikelen kan worden ondergebracht.

In de bescherming van een partner tegen de ongewenste verkoop van het woonhuis van de partners wordt voorzien door als wettelijk uitgangspunt te kiezen dat een dergelijk registergoed steeds ten name van beide partners zal worden gesteld, tenzij de partners dit niet wensen, in welk geval deze bescherming ook achterwege kan blijven. Mijns inziens bestaat in het door mij hier verdedigde stelsel geen behoefte meer aan een paternalistische regeling als die van het huidige artikel 88 Boek 1 Burgerlijk Wetboek.

In paragraaf 5.3.2.3 heb ik met betrekking tot de Wet regels verrekenbedingen al als mijn opvatting naar voren gebracht dat het hier gelegenheidswetgeving betreft die poogt om een verkeerde notariële praktijk in goede banen te leiden maar daarin niet bijzonder is geslaagd.

Het wetsvoorstel civiel partnerschap bevat geen regeling voor verrekenbedingen, evenmin als dit bijvoorbeeld het geval is voor een wettelijk deelgenootschap.⁶² Dit neemt niet weg dat partners er vanzelfsprekend voor kunnen kiezen om dergelijke regelingen overeen te komen.

Een bepaling die stelt dat een onder uitsluitingsclausule door een partner verworven goed niet in een (verreken)regeling tussen de partners mag worden betrokken is niet opgenomen. De reden hiervoor is dat het partners vrij dient te staan om in dezen ook formele afspraken met elkaar te maken, waar het immers in de huidige praktijk eveneens mogelijk is om langs indirecte wegen op dit terrein het gewenste doel – het geheel of gedeeltelijk delen van het desbetreffende goed met de andere partner – te bereiken.⁶³

De werkwijze van de notaris, advocaat of family mediator zoals door mij bepleit in paragraaf 5.7 wordt door de opzet van het civiel partnerschap sterk bevorderd, in samenhang met zowel het door deze opzet aanzienlijk vergrote *relatievermogensrechtelijke bewustzijn* van de partners als de professionele nazorg die vanzelfsprekend wordt geboden door de deskundige die door de partners is ingeschakeld.⁶⁴ Dit betekent dat in het algemeen niet snel sprake meer zal zijn van onuitvoerbare afspraken, noch van afspraken die door de partners niet worden begrepen of uitgevoerd.

61 Hiervoor wordt teruggevallen op de algemene regels van Titel 7 Boek 3 Burgerlijk Wetboek.

62 De huidige Titel 8 Boek 1 Burgerlijk Wetboek vervalt geheel.

63 Vgl. paragraaf 4.4.2.1.

64 Vgl. in deze zin ook F. Schols die voor de notaris spreekt over het ‘notarieel accountmanagement’ dat snel van de grond dient te komen; F. Schols, 2010, p. 758.

Tot slot moet worden opgemerkt dat een belangrijke vernieuwing die het civiel partnerschap ten opzichte van het huidige huwelijksvermogensrecht zou brengen is gelegen in het feit dat het een integrale, elegante, korte regeling betreft die alle bepalingen in één titel onderbrengt, waardoor waar het betreft het relatievermogensrecht het aloude adagium dat een ieder geacht wordt de wet te kennen een nieuwe lading verkrijgt.

Alle bovenstaande keuzen vloeien rechtstreeks voort uit de wens een eigentijds en gestroomlijnd basisstelsel te ontwerpen dat regels geeft voor de vermogensrechtelijke gevolgen van affectieve relaties tussen twee volwassenen waarbinnen een wederzijdse zorgplicht bestaat,⁶⁵ dat geen onderscheid maakt tussen huwelijkse en niet-huwelijkse relaties, dat eenvoudig en laagdrempelig is, dat aansluit bij de heersende maatschappelijke opvattingen over het relatievermogensrecht, dat de partners aanzet tot het maken van eigen keuzen en het nemen van eigen verantwoordelijkheid en dat tot slot ten tijde van een beëindiging van de relatie leidt tot voorspelbare uitkomsten.

Het wetsvoorstel civiel partnerschap betreft in essentie een kaderregeling waarin de contractvrijheid van partners in evenwicht wordt gebracht met het rechtsbeginsel solidariteit dat tot uitdrukking komt in de zorgplicht die de kern vormt van een civiel partnerschap.

Deze kaderregeling voorziet in alle belangrijke vermogensrechtelijke gevolgen van een (affectieve) relatie en is niet automatisch van toepassing in alle gevallen maar dient door de partners bewust te worden gekozen en voorafgaand daaraan te worden doordacht, besproken en op de maat van het eigen civiel partnerschap te worden toegesneden.

Deze insteek voorkomt dat de wettelijke bepalingen zelf worden belast met het standaard willen voorzien in regels voor bijzonderheden.

De door mij voorgestane regeling van het civiel partnerschap ziet mitsdien op algemene normen die op het moment van invoering daarvan door de wetgever worden beschouwd als redelijke en billijke normen ingeval van een affectieve relatie tussen twee volwassenen.⁶⁶ De partners staan bij het maken van de specifieke afspraken die gelden voor hun civiel partnerschap in essentie voor de keuze *to comply or to explain*; hierdoor worden hun bedoelingen ten aanzien van de invulling van het civiel partnerschap duidelijk.

65 Voor de goede orde merk ik op dat bijvoorbeeld ook door een broer en een zuster een civiel partnerschap kan worden aangegaan.

66 Ik heb de bedoelde maatschappelijke opvattingen zoals deze thans naar mijn mening opgeld doen per artikel geformuleerd in de artikelsgewijze memorie van toelichting in paragraaf 9.4.1.2. De desbetreffende normen worden door mij gesteld bij gebreke van specifiek onderzoek hiernaar. Wel blijkt uit het hiervoor genoemde WODC-onderzoek dat deze zeker niet uit de lucht zijn gegrepen. Ook het nog te verschijnen verslag van het Europese onderzoek naar de *Property Relations Between Spouses* van de *Commission on European Family Law* (CEFL) geeft in dezen enige aanknopingspunten. Voorts biedt de moderne literatuur ondersteuning.

Na inwerkingtreding van het wetsvoorstel dient het civiel partnerschap eens in de tien jaar onderwerp van debat te zijn in de Tweede Kamer en daartoe automatisch te worden geagendeerd, teneinde vast te kunnen stellen of zich nieuwe normen hebben ontwikkeld dan wel of maatschappelijke inzichten zijn gewijzigd die in het civiel partnerschap tot uitdrukking moeten worden gebracht.⁶⁷ Zo is het wetgevingsproces geen speelbal meer van emoties en persoonlijke opvattingen of ervaringen van Kamerleden, worden knelpunten tijdig onderkend en wordt tevens voorkomen dat op relatievermogensrechtelijk terrein nog gelegenheidswetgeving tot stand komt.

De regeling betreffende het civiel partnerschap veronderstelt voorts dat de partners hun partijautonomie daadwerkelijk gebruiken en tevens dat zij de door hen gemaakte afspraken periodiek tegen het licht zullen houden.

9.4.1.2 *Beknopte artikelsgewijze toelichting*

Artikel 1

Artikel 1 van de wet op het civiel partnerschap bepaalt dat het civiel partnerschap geen burgerlijke staat betreft, noch een instituut, doch slechts een familierechtelijke overeenkomst is.

Het artikel maakt voorts duidelijk dat een civiel partnerschap kan worden aangegaan door twee meerderjarige personen van verschillend of gelijk geslacht die al dan niet met elkaar gehuwd kunnen zijn.

De in te voeren, in het civiel partnerschap gespecialiseerde kantonrechter, behandelt alle kwesties die met het civiel partnerschap samenhangen en deze dient zich in voorkomende gevallen ook te buigen over het verlenen van een ontheffing aan een minderjarige partner als bedoeld in dit artikel. Indien het civiel partnerschap in samenhang met een huwelijk wordt aangegaan, is in een eerder stadium ontheffing verleend door de minister en behoeft dit uiteraard niet opnieuw te gebeuren, gezien het feit dat huwelijk en civiel partnerschap onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden.

De partners zullen in vrijwel alle gevallen een affectieve relatie met elkaar onderhouden maar dit is geen voorwaarde. Wel is het zo dat een huwelijk altijd samengaat met een civiel partnerschap: voor gehuwden komt het civiel partnerschap in de plaats van het huwelijksvermogensrecht. Ik verwijs voorts naar de algemene toelichting op dit punt. In dezen is derhalve een parallel met het fiscaal partnerschap aanwezig: ook dit geldt automatisch voor gehuwden en is optioneel⁶⁸ voor samenwonende partners.⁶⁹

Een civiel partnerschap kan zowel de vermogensrechtelijke als de andere gevolgen van een relatie regelen. De partners kunnen de afspraken maken

67 Ik zie niet voor me dat aan dergelijke nieuwe normen terugwerkende kracht toekomt.

68 De wetswijziging van 1 januari 2011 heeft deze keuzevrijheid wel sterk beperkt; vgl. paragraaf 9.3.4.

69 Indien het civiel partnerschap kracht van wet zou krijgen, ligt voor de hand dat tevens wettelijk wordt bepaald dat een civiel partnerschap automatisch een fiscaal partnerschap meebrengt.

die zij willen waarbij alleen de goede zeden en openbare orde grenzen stellen. Daarnaast is artikel 2, dat de zorgplicht van de partners jegens elkaar en jegens hun minderjarige kinderen regelt, van dwingend recht.

Het vierde lid schrijft de tussenkomst van een notaris, advocaat of (family) mediator voor bij het opstellen van de akte die het civiel partnerschap vormgeeft. Deze tussenkomst is zowel aan de orde bij het aangaan van het civiel partnerschap, bij latere wijzigingen daarvan (lid 5) als bij de beëindiging van de overeenkomst (artikel 9).

De achtergrond hiervan is dat de begeleiding bij het maken van afspraken van de partners in het kader van een civiel partnerschap door een zowel op het terrein van het recht als op het gebied van relaties en communicatie deskundige persoon, een meerwaarde voor de partners oplevert en daarom in hun belang is.

De mede-ondertekening door de desbetreffende professional maakt deze vanzelfsprekend geen partij bij de akte maar strekt ter bevestiging van het bestaan van *informed consent* bij de partners en waarborgt voorts identiteit en handtekening van de partners. De bedoelde tussenkomst leidt er tevens toe dat aan de akte een considerans, i.e. een interpretatiekader wordt toegevoegd: dit is vastgelegd in lid 4.

De akte van civiel partnerschap is voorts een authentieke akte, ook indien deze door een advocaat of mediator is opgesteld.⁷⁰

De vraag dringt zich in dit verband op welke afspraken die betrekking hebben op het civiel partnerschap in de voorgeschreven vorm dienen te worden vastgelegd en welke niet. Ik zou hiertoe hetzelfde onderscheid als door mij in paragraaf 5.2.3 verdedigd met betrekking tot huwelijksvoorwaarden willen maken. Dit heeft tot gevolg dat in elk geval alle afspraken *in abstracto* opgenomen dienen te worden in de in artikel 1 bedoelde akte. Dit standpunt brengt mee dat vernietiging van *in concreto* gemaakte afspraken in een onderhandse akte af zal stuiten op de beginselen van redelijkheid en billijkheid.

Nu een onderhandse akte door artikel 1 niet met nietigheid wordt bedreigd, het wetsvoorstel geen bepaling bevat die net als het huidige artikel 119 Boek 1 Burgerlijk Wetboek goedkeuring door de rechter voorschrijft voor een tijdens het huwelijk gewijzigde of aangevulde akte van civiel partnerschap en partners voorts de keuze hebben tussen verschillende dienstverleners – waardoor het laten opmaken van een nieuwe akte betrekkelijk laagdrempelig zal zijn –, acht ik dit punt praktisch bezien niet van heel groot belang.

Het voorbijgaan aan het gestelde vormvereiste leidt zoals gezegd niet tot een nietige akte. De reden hiervoor is dat het voor partners die dat beslist willen mogelijk moet zijn om zelf afspraken met elkaar te maken. Wel kan een partner op elk gewenst moment de akte vernietigen wegens het niet in acht nemen van de voorgeschreven vorm, tenzij redelijkheid en billijkheid zich hiertegen verzetten.

70 Artikel 156 lid 2, tweede volzin Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering voorziet hierin.

De akte van civiel partnerschap mag worden opgesteld door een notaris, een advocaat of een (family) mediator die deskundig is op de hiervoor genoemde terreinen. Deze deskundigheid wordt aangenomen indien de desbetreffende professional aan door de minister van Veiligheid en Justitie bij algemene maatregel van bestuur op te stellen voorwaarden voor opname in het register van civiel partnerschap heeft voldaan.

Het register van civiel partnerschap heeft daarnaast een functie die vergelijkbaar is met die van het Centraal Testamentenregister: het bepaalde in lid 8 (en in artikel 10) moet in dat licht worden beschouwd.

Het bepaalde in lid 7 van het artikel stelt buiten twijfel dat partners een voorwaarde of tijdsbepaling aan hun civiel partnerschap kunnen verbinden.

Lid 10 is toegevoegd om mogelijke onzekerheid over de toepasselijkheid van beide wetsartikelen op het civiel partnerschap te vermijden.

Artikel 1 brengt de naar ik meen maatschappelijk erkende norm tot uitdrukking die wil dat partners bij het maken van afspraken over de (vermogensrechtelijke) gevolgen van hun relatie veelal deskundige begeleiding nodig zullen hebben.

Artikel 2

In dit artikel worden de beide materieelrechtelijke gevolgen van een civiel partnerschap waarbij voor de partners geen onbegrensde contractvrijheid geldt, samengebracht. Daarnaast bevat alleen artikel 9 lid 3 nog een regel van dwingend recht die het opstellen van een ouderschapsplan door de partners voorschrijft.

In lid 1 wordt met betrekking tot de zorgplicht die voor ieder van de partners uit het civiel partnerschap voortvloeit als wettelijk minimum gegeven dat een partner de andere partner levensonderhoud dient te verstrekken. Niettemin worden de partners aangemoedigd om deze zorgplicht zelf contractueel verder uit te werken en inhoud te geven. Zo kunnen de partners in de akte van civiel partnerschap vaststellen dat op dat moment over en weer geen behoefte aan het verstrekken van levensonderhoud bestaat omdat elk van hen een eigen inkomen geniet. De partners kunnen echter niet afspreken dat geen wederzijdse zorgplicht bestaat.

In lid 2 wordt een gezamenlijke zorgplicht vastgelegd van de partners jegens minderjarige kinderen die deel uitmaken van de door hen gevoerde gezamenlijke huishouding.

Ten aanzien van de zorgplicht jegens minderjarige kinderen van wie zij niet gezamenlijk de ouders zijn, staat het de partners vrij afwijkende afspraken te maken. Zo komt het steeds vaker voor dat een zogenoemd samengesteld gezin wordt gevormd waarbij een van de partners of beide partners een of meer kinderen uit een voorafgaande relatie 'inbrengen'. Het is in dat geval mogelijk dat de partners overeenkomen dat de zorgplicht in een dergelijke situatie slechts rust bij de ouder zelf.⁷¹

71 Artikel 395a lid 2 Boek 1 Burgerlijk Wetboek dient derhalve te worden geschrapt.

Artikel 2 brengt zowel de maatschappelijk gedragen norm tot uitdrukking die wil dat partners in een affectieve relatie een zorgplicht jegens elkaar hebben en elkaar levensonderhoud moeten verschaffen als de norm dat ouders de opvoeding en verzorging van hun minderjarige kinderen voor hun rekening dienen te nemen.

Artikel 3

In dit artikel worden regels gegeven voor de bestrijding van de kosten van de door de partners gevoerde gezamenlijke huishouding. Indien geen gezamenlijke huishouding wordt gevoerd is slechts de zorgplicht van artikel 2, lid 1 aan de orde.

Onder inkomen als bedoeld in lid 1 wordt het totale inkomen dat door een partner in enig kalenderjaar wordt verworven – uit welke inkomensbron dan ook – verstaan, voordat de daarover verschuldigde inkomstenbelasting daarop in mindering is gebracht. De door ieder van de partners over hun inkomen verschuldigde inkomstenbelasting behoort tot de kosten van de gezamenlijke huishouding.

De definitie van de kosten die tot de kosten van de gezamenlijke huishouding worden gerekend is een ruime maar deze wordt niettemin beperkt door de woorden ‘in redelijkheid’. Zo vallen kosten die voortvloeien uit het afsluiten van een ontbrekende of ontoereikende pensioenvoorziening wel onder deze definitie maar kosten die zijn verbonden aan dure en niet gangbare hobby’s zoals bijvoorbeeld ballonvaren met een eigen ballon niet.

Uit artikel 4 lid 1 vloeit voort dat de kosten die gepaard gaan met het aanschaffen van inboedelgoederen en andere huishoudelijke goederen in beginsel ook tot de kosten van de huishouding worden gerekend.

Lid 3 geeft een regeling voor het geval de woning die de partners gezamenlijk bewonen geheel in eigendom toebehoort aan een van hen. In dat geval behoren slechts de directe kosten van bewoning tot de kosten van de gezamenlijke huishouding van de partners.

Artikel 3 verwoordt de ook in de huidige wet opgenomen, maatschappelijk onderkende norm die wil dat indien een gezamenlijke huishouding wordt gevoerd, de kosten daarvan door de partners naar evenredigheid van hun inkomens dienen te worden gedragen, hetgeen a fortiori geldt ingeval de gezamenlijke huishouding wordt gevoerd in het kader van een affectieve relatie.

Artikel 4

Dit artikel bepaalt dat de goederen die tijdens het civiel partnerschap worden verworven tussen de partners een eenvoudige gemeenschap zullen vormen als bedoeld in artikel 166 Boek 3 Burgerlijk Wetboek, tenzij door hen anders wordt overeengekomen in een akte van civiel partnerschap. In het in lid 3 bedoelde geval zal de afwijking van de hier gegeven regel door de partners nog moeten worden vastgelegd in de notariële akte van levering.

Lid 2 geeft een bewijsregel voor gelden die zich bevinden op bankrekeningen van de partners die en/of zijn gesteld. Hierdoor wordt partners een

eenvoudige mogelijkheid geboden om de inkomsten die tijdens het civiel partnerschap worden genoten, geheel of gedeeltelijk als gemeenschappelijk inkomen aan te merken.

In lid 4 wordt onder de aandacht van de partners gebracht dat zij ervoor kunnen kiezen om goederen die een van hen reeds bezat voorafgaand aan het civiel partnerschap, tot gemeenschappelijke goederen te bestempelen. Hierbij dient voor bepaalde goederen vanzelfsprekend te worden voldaan aan de door het Burgerlijk Wetboek gestelde leveringsvereisten, wil werking jegens derden worden verkregen.

De leden 5 en 6 behoeven geen nadere toelichting, zij het dat er niet voor is gekozen om de partners de mogelijkheid te geven van het bepaalde in het zesde lid af te wijken omdat dat niet opportuun is: niet goed valt immers in te zien hoe geopereerd kan worden door de partners zonder over en weer over de in dit lid bedoelde informatie te beschikken. Daarmee is gezegd dat lid 6 tot op zekere hoogte dwingend recht vormt.

Lid 7 is toegevoegd om buiten twijfel te stellen dat titel 7 Afdeling 1 Boek 3 Burgerlijk Wetboek van aanvullend recht is ter zake van een civiel partnerschap.

In artikel 4 wordt de maatschappelijke norm verwoord die inhoudt dat goederen en gelden die tijdens een affectieve relatie worden verworven, in beginsel worden geacht door de gezamenlijke inspanningen (lasten) van de partners te zijn verkregen en daarom gelijkelijk aan beide partners toekomen (lusten).

Artikel 5

Dit artikel geeft een regel voor het ontstaan van een vergoedingsrecht van de ene partner jegens de andere ingeval de eerstbedoelde partner privé gelden aanwendt ter aflossing van een schuld van de andere partner of ingeval deze gelden investeert in een privé goed van de andere partner.

De partners kunnen vanzelfsprekend ook hierover afwijkende afspraken maken maar zij dienen dit actief te doen: het artikel beoogt te verhinderen dat in de gevallen die het bestrijkt het nakomen door een partner van een natuurlijke verbintenis jegens de andere partner wordt aangenomen.

In dit artikel klinkt de maatschappelijk gedragen norm door dat het investeren in een goed van een ander of het aflossen van diens schuld gecompenseerd dient te worden door de ander, ook ingeval tussen beide partijen een affectieve relatie bestaat.

Artikel 6

De norm van gelijkwaardig ouderschap die sedert 1 maart 2009 geldt (artikel 247 Boek 1 Burgerlijk Wetboek) leidt ertoe dat een passende vergoeding geïndiceerd is indien partners van deze norm afwijken, al dan niet in goed overleg.

Gesteld kan worden dat ook vóór de introductie van de desbetreffende norm het ontstaan van een recht op een passende vergoeding reeds aan de orde was indien de zorg voor en de opvoeding van de kinderen voor een groter gedeelte op de schouders van een van de ouders rustte. De achtergrond hiervan is dat de ouder (partner) die het betreft veelal gedurende minder uren per week dan de andere partner betaalde arbeid kan verrichten.

Het artikel spreekt zich niet uit over wat een passende vergoeding is: deze is afhankelijk van de feiten en omstandigheden van het specifieke geval en dient door de partners zelf te worden vastgesteld.

De in de eerste volzin verwoorde norm is een maatschappelijk breed gedragen norm, hoewel tevens erkend moet worden dat deze niet altijd gemakkelijk kan worden uitgevoerd. In 2009 is de desbetreffende norm ingevoerd voor de situatie na (echt)scheiding. Daarbij werd door de wetgever impliciet verondersteld dat gelijkwaardig ouderschap ook tijdens het huwelijk aan de orde is (of behoort te zijn); artikel 6 sluit bij deze veronderstelling aan.⁷²

Tevens wordt door dit artikel verondersteld dat beide partners in beginsel in staat zijn een volwaardig inkomen te verdienen. Hiermee is gezegd dat het artikel aansluit bij het *Normaltyp* van het civiel partnerschap dat wil dat de rollen van beide partners in beginsel uitwisselbaar zijn: zowel de ene als de andere partner kan derhalve inkomen genereren, respectievelijk onbetaalde zorgtaken uitvoeren.

Dit neemt uiteraard niet weg dat de partners vanuit een andere levensbeschouwing of andere opvattingen ter zake afspraken kunnen maken die van het bepaalde in dit artikel afwijken en daarmee een ander type civiel partnerschap vorm kunnen geven.

Artikel 7

Indien een partner werkzaamheden verricht ten behoeve van de onderneming van de andere partner spreekt niet vanzelf dat dergelijke arbeid onbeloond blijft op grond van de tussen de partners bestaande affectieve relatie.

In dit artikel wordt derhalve de norm geformuleerd dat arbeid ook ingeval tussen de partner die ondernemer is en de partner die arbeid verricht voor diens onderneming, beloond dient te worden. De niet-ondernemende partner kan de desbetreffende uren immers niet elders te gelde maken.

Net als in het geval van artikel 6, is ook in artikel 7 een zekere overeenkomst te zien met het bepaalde in artikel 36 Boek 4 Burgerlijk Wetboek.

De in de tweede volzin verwoorde norm is een maatschappelijk breed gedragen norm.

72 Het zou niettemin aanbeveling verdienen om de desbetreffende norm expliciet in de wet op te nemen.

Artikel 8

Dit artikel heeft tot doel buiten twijfel te stellen dat partners voorafgaand aan hun civiel partnerschap en op elk door hen gewenst moment tijdens de duur van hun civiel partnerschap, alle gevolgen van hun scheiding kunnen regelen.⁷³ Opgemerkt wordt in dit verband dat de regelingen die worden genoemd in het eerste lid niet limitatief zijn bedoeld.

Voor het geval de partners voorafgaand aan of tijdens hun civiel partnerschap een ouderschapsplan opstellen of anderszins regelingen treffen ter zake van hun gezamenlijke ouderschap, kunnen zij daarin niet afwijken van de rechten en plichten die uit het ouderlijk gezag voortspuiten indien en voor zover deze een dwingendrechtelijk karakter kennen.

Dit betekent dat de partners niet over hun gezag als zodanig kunnen contracteren maar zij wel afspraken kunnen maken over de betekenis van het gezag en de uitwerking en invulling daarvan in hun concrete situatie.

Dit artikel formuleert de maatschappelijk ondersteunde norm dat partners hun scheiding moeten kunnen regelen voorafgaand aan of tijdens hun relatie.

Artikel 9

In dit artikel worden de regels die zien op scheiding bijeengebracht. Ten opzichte van de thans bestaande situatie in het huwelijksvermogensrecht waar de artikelen met betrekking tot echtscheiding verspreid zijn over Boek 1 Burgerlijk Wetboek en bovendien op punten slecht op elkaar aansluiten (bijvoorbeeld waar het betreft de huidige artikelen 157-160 Boek 1 Burgerlijk Wetboek en de bepalingen van Titel 17 Boek 1 Burgerlijk Wetboek, voor zover deze op echtgenoten van toepassing zijn), levert dit alleen al systematisch gezien een sterke verbetering op.

Uit lid 1 blijkt dat het civiel partnerschap eindigt door het overlijden van een partner en dat daarnaast bij een akte van civiel partnerschap het einde daarvan kan worden vastgesteld op gemeenschappelijk verzoek van de partners, dan wel het eenzijdige verzoek van een partner.

Ingeval het einde van een civiel partnerschap op eenzijdig verzoek wordt vastgesteld, behoort het vanzelfsprekend tot de zorgplicht van de daartoe ingeschakelde notaris, advocaat of mediator om de andere partner hiervan op de hoogte te stellen. In dit geval zullen de gewezen partners bij afzonderlijke akte van civiel partnerschap de regelingen moeten treffen die worden bedoeld in de leden 2 tot en met 10 en 12; lid 13 ziet op deze situatie. In elk geval zal door hen steeds een ouderschapsplan dienen te worden opgesteld als bedoeld in het tweede lid.

73 Ik verwijs in dit verband naar het onderzoek dat in 2008 in opdracht van het ministerie van Jeugd en Gezin is verricht, waarin onder meer de gevolgtrekking wordt gemaakt dat een goede verdeling van taken tijdens het huwelijk leidt tot soepeler transitie ingeval van echtscheiding; E-Quality, *Nieuwe Gezinnen*, 2008.

Het einde van een civiel partnerschap kan eerst worden vastgesteld nadat een daarnaast bestaand huwelijk tussen de partners is ontbonden, gezien het feit dat een huwelijk steeds een civiel partnerschap impliceert.⁷⁴

Lid 2 bevat de verplichting voor de partners om ingeval van beëindiging van hun civiel partnerschap een ouderschapsplan op te stellen op de voet van het huidige artikel 815 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.⁷⁵ Ten einde duidelijk te maken dat de in artikel 247 Boek 1 Burgerlijk Wetboek opgesomde normen van dwingend recht zijn, wordt in dit lid gesteld dat deze door de partners in acht genomen dienen te worden bij het maken van afspraken in het kader van een ouderschapsplan.

De notaris, advocaat of mediator dient er zorg voor te dragen dat de akte bedoeld in lid 1 daadwerkelijk een ouderschapsplan bevat.

Lid 3 sluit aan bij het tweede lid door de uitwerking van de in het laatstgenoemde lid opgenomen verplichting voor de partners om in het ouderschapsplan afspraken te maken over de kosten van verzorging en opvoeding van de kinderen. De tabel kosten van kinderen die wordt bijgehouden en gepubliceerd door CBS en NIBUD vormt in dezen het uitgangspunt.⁷⁶

In de leden 4, 5 en 6 is voor de formulering gekozen dat de akte van beëindiging van het civiel partnerschap de in deze leden bedoelde afspraken bevat, tenzij de partners anders overeenkomen. Hiermee wordt tot uitdrukking gebracht dat het uitgangspunt van de wetgever is dat de beëindigingsakte afspraken bevat over de desbetreffende thema's; de partners kunnen er niettemin voor kiezen om deze afspraken in een later stadium, bij afzonderlijke akte te maken. Het bepaalde in lid 13 sluit hierbij aan.

Indien de partners ervoor kiezen om de bedoelde afspraken later te maken, dient in de beëindigingsakte hiervan melding te worden gemaakt. Ook is uiteraard denkbaar dat over bepaalde thema's in het geheel geen afspraken behoeven te worden gemaakt. Is dat het geval, dan wordt dit in de beëindigingsakte vermeld.

Lid 4 zet de partners ertoe aan om afspraken te maken over de (tijdelijke) voortzetting van de bewoning van het tijdens het civiel partnerschap door hen gezamenlijk bewoonde huis.

74 De invoering van het civiel partnerschap zou zoals reeds gesteld, gepaard moeten gaan met de gelijktijdige invoering van een administratieve echtscheiding die kan worden afgewikkeld door de voor de beëindiging van een civiel partnerschap reeds in te schakelen notaris, advocaat of mediator, in samenwerking met de ambtenaar van de burgerlijke stand of de geestelijke.

75 Dit artikel vervalt tezamen met alle andere processuele bepalingen.

76 Van het door VVD en PvdA aangekondigde initiatiefwetsvoorstel kinderalimentatie zal mogelijk een andere tabel deel uitmaken maar dit laat het principe onverlet dat de statistisch bepaalde kosten van kinderen het uitgangspunt vormen indien de ouders geen andere afspraken met elkaar willen of kunnen maken.

Lid 5 maakt duidelijk dat in de in lid 1 bedoelde akte in vrijwel alle gevallen afspraken gemaakt zullen moeten worden over de verdeling van gemeenschappelijke goederen, over bestaande vergoedingsrechten, alsmede over verrekeningen uit hoofde van een overeengekomen verrekenbeding of op een andere grond.

De leden 6 tot en met 10 geven een kaderregeling voor het verstrekken van levensonderhoud door de ene partner aan de andere partner na de beëindiging van het civiel partnerschap.

Lid 6 geeft als primair criterium dat de partner die levensonderhoud verzoekt behoeftig dient te zijn. Of dit het geval is, wordt getoetst aan het in lid 7 geformuleerde criterium dat bepaalt dat alleen een verplichting ontstaat tot het betalen van levensonderhoud indien het civiel partnerschap ertoe heeft geleid dat de verdien capaciteit van een partner is verminderd of deze verdien capaciteit in het geheel niet tot ontwikkeling is gekomen door de zorg voor minderjarige kinderen. De desbetreffende verplichting ontstaat daarnaast indien de bedoelde verdien capaciteit op grond van een buiten toedoen van de desbetreffende partner gelegen oorzaak is aangetast of niet is ontwikkeld.

Indien beide partners hebben afgesproken dat een van hen bijvoorbeeld een promotieproject gaat volgen waardoor de verdien capaciteit van deze partner tijdelijk sterk terugloopt of gedurende de desbetreffende periode niet wordt ontwikkeld, is tevens sprake van een oorzaak die rechtvaardigt dat levensonderhoud wordt verstrekt.

Lid 8 stelt dat de draagkracht van de levensonderhoud verstreckende partner in goed overleg tussen de partners wordt vastgesteld, evenals de behoefte van ieder van hen.

De zogenaamde *Tremanormen* zijn in dit kader weinig bruikbaar omdat deze zijn ontwikkeld om te dienen in een procedure op tegenspraak. Veel zinnvoller is het daarom dat partners in de setting van mediation ieder een berekening maken van het na de beëindiging van het civiel partnerschap benodigde eigen netto maandbudget en deze berekeningen vervolgens naast elkaar worden gelegd. Daarnaast dient uiteraard een berekening te worden gemaakt van het beschikbaar netto inkomen van elk van de partners in de nieuwe situatie, inclusief fiscale toeslagen en kortingen.

Op deze wijze wordt in alle openheid de realiteit aan beide zijden besproken en kan onder leiding van de mediator vrij eenvoudig worden toegewerkt naar een evenwicht waarmee beide partners kunnen instemmen.

Lid 9 beperkt de termijn waarvoor levensonderhoud kan worden gevorderd tot vier jaren, tenzij het civiel partnerschap een kortere periode heeft geduurd, in welk geval de desbetreffende periode het maximum vormt.

Hiermee wordt beoogd dat enerzijds het rechtsbeginsel van de solidariteit voldoende doorklinkt en dat anderzijds het feit dat een civiel partnerschap heeft bestaan niet te lang een hypotheek legt op het leven van ieder van de partners na het opbreken van de relatie.

De relatief korte termijn waarbinnen levensonderhoud moet worden verstrekt zal – als de thans nog bestaande fiscale hindernissen zouden wor-

den geschrapt –,⁷⁷ er voorts in veel gevallen toe leiden dat het verschuldigde levensonderhoud ineens zal worden verrekend ter gelegenheid van de financiële afwikkeling van het civiel partnerschap.

Aan de gehele kaderregeling ligt de gedachte ten grondslag dat keuzen die voor de aanvang van het civiel partnerschap worden gemaakt bepalend zijn voor de rol- en taakverdeling tijdens het civiel partnerschap en dat deze vervolgens – waar het betreft het levensonderhoud na de beëindiging van het civiel partnerschap – (kunnen) doorwerken.

Gezien het feit dat de regeling van de leden 6 tot en met 10 kort, bondig en gestructureerd is, wordt het bewustzijn van de partners op dit terrein vergroot en geprikkeld en kunnen zij voorafgaand aan een civiel partnerschap derhalve op eenvoudige wijze een helder beeld krijgen van de consequenties van het door hen gekozen ‘*Ehetyp*’ en de keuzen die door hen nadien worden gemaakt, waardoor het maken van taakstellende afspraken voor de hand ligt.

Indien de partners een klassiek kostwinnershuwelijk wensen te leven, zullen zij voorafgaand aan de sluiting daarvan in de akte van civiel partnerschap redelijkerwijs onder meer dienen te bepalen dat voor hen een langere termijn geldt waarbinnen levensonderhoud zal worden betaald aan de verzorgende partner door de partner die tijdens het huwelijk en civiel partnerschap kostwinner was.

Een regeling die bepaalt dat geen levensonderhoud meer behoeft te worden verstrekt indien de ontvangende partner een gezamenlijke huishouding met een nieuwe partner voert ontbreekt, omdat de gedachte dat de ene kostwinner de andere opvolgt naar mijn mening niet meer van deze tijd is, een dergelijke bepaling een verstorende werking heeft waar het de zelfbeschikking van de ontvangende partner betreft en voorts de termijn waarbinnen levensonderhoud moet worden verstrekt betrekkelijk kort is gesteld.

Lid 10 bepaalt dat de partners zonder restricties een beding van niet-wijziging kunnen verbinden aan afspraken die zij maken over het al dan niet verstrekken van levensonderhoud na de beëindiging van het civiel partnerschap. Wel geldt daarbij de verplichting dat zij de hier bedoelde omstandigheden die aan wijziging onderhevig kunnen zijn onder ogen dienen te zien en deze moeten omschrijven in de akte die wordt bedoeld in lid 1.⁷⁸

77 Volledigheidshalve zij hier opgemerkt dat de fiscale regelgeving die thans van toepassing is ingeval van huwelijk en (echt)scheiding, toegesneden dient te worden op het civiel partnerschap. Van deze gelegenheid dient gebruik te worden gemaakt om alle thans bestaande fiscale belemmeringen op dit terrein te schrappen. Zolang partners bij het maken van afspraken niet *fraus legis* als oogmerk hebben, behoren zij niet – zoals momenteel nog het geval is – gehinderd te worden door het belastingrecht bij het vormgeven en beëindigen van hun civiel partnerschap.

78 Ik heb het huidige artikel 159a Boek 1 Burgerlijk Wetboek terug laten keren in lid 11, niet-tegenstaande het feit dat ik geen voorstander ben van een dergelijke bepaling. Ik zie de regeling als op zichzelf staand en derhalve niet behorend tot het door mij voorgestane samenhangende systeem van relatievermogensrecht. Handhaving vindt dan ook slechts plaats om een discussie op dit punt te voorkomen.

In lid 12 wordt waar het betreft de afwikkeling van pensioenrechten die door de partners tijdens het civiel partnerschap worden opgebouwd als nieuwe hoofdregel de zogenoemde *conversie* daarvan geïntroduceerd.⁷⁹ Omdat mij voor ogen staat dat de beëindiging van een civiel partnerschap zoveel mogelijk een *clean break* dient te zijn, past het laten ontstaan van afhankelijke rechten zoals het geval is bij verevening van pensioenrechten daar niet bij. Dit laat onverlet dat partners wel voor deze optie kunnen kiezen.

Het is door de opzet van het civiel partnerschap waarschijnlijk dat veel partners ervoor zullen kiezen om geen vorm van pensioendeling overeen te komen en er zorg voor te dragen dat ieder van hen tijdens het civiel partnerschap zelfstandig een redelijk pensioen opbouwt.⁸⁰

In lid 13 wordt vastgelegd dat ook ingeval de partners ervoor kiezen om niet in de akte van beëindiging van hun civiel partnerschap maar in een later stadium afspraken te maken als bedoeld in artikel 9, daartoe de in artikel 1 lid 4 bedoelde akte is voorgeschreven.

Omdat het voor zich spreekt dat in de in lid 1 bedoelde akte door de partners desgewenst voorlopige voorzieningen kunnen worden getroffen, is vermelding daarvan achterwege gebleven. Het behoort zonder twijfel tot de zorgplicht van de professional die de akte opstelt om de partners hierop te wijzen en met hen te bespreken of het treffen van voorlopige voorzieningen ter zake van bijvoorbeeld de bewoning van het huis, de zorg voor de kinderen, het gebruik van de auto en de betaling van de (huishoud)kosten noodzakelijk of gewenst is.

De mijns inziens maatschappelijk gedragen normen die in dit artikel zijn opgenomen zijn achtereenvolgens het voortduren van het gezamenlijk ouderschap van de partners na een scheiding op basis van gelijkwaardigheid, de prioritering van de behoefte aan het ontvangen van levensonderhoud door minderjarige kinderen boven de behoefte daaraan van een partner, het voortduren van de zorgplicht (van de ene partner jegens de andere) na de beëindiging van de relatie indien daartoe goede gronden bestaan, alsmede de norm die wil dat partners bij het maken van afspraken over de (vermogensrechtelijke) gevolgen van de beëindiging van hun relatie veelal deskundige begeleiding nodig zullen hebben.

79 Voor *conversie* als gelijkwaardig alternatief voor de huidige standaardverevening wordt ook gepleit in het reeds in paragraaf 5.3.2.5 genoemde onderzoeksrapport *10 Jaar Wet verevening pensioenrechten bij scheiding* (Competence Centre for Pension Research, Universiteit van Tilburg, Faculteit der Rechtsgeleerdheid, 2005).

80 Een wetswijziging die ingeval van de introductie van het civiel partnerschap eveneens aan de orde is, betreft het invoegen van de thans in de Pensioenwet 2007 opgenomen regeling over de verrekening van het (bijzonder) nabestaandenpensioen ingeval van scheiding, in de Wet verevening pensioenrechten bij scheiding. Hierbij dient tevens te worden geregeld dat de standaardregeling niet mee kan brengen dat een partner recht verkrijgt op meer dan de helft van de tijdens het civiel partnerschap in totaal door de andere partner opgebouwde pensioenrechten.

Artikel 10

Het in dit artikel bedoelde – digitale – register heeft tot doel de registratie van ter zake van het civiel partnerschap gespecialiseerde notarissen, advocaten en mediators, alsmede de registratie van de door dezen opgemaakte akten als bedoeld in artikel 1, leden 4 en 5 en artikel 9, leden 1 en 13. Aan deze professionals worden bij algemene maatregel van bestuur eisen gesteld betreffende hun deskundigheid op het terrein van het relatievermogensrecht, hun bemiddelende vaardigheden en redactionele kwaliteiten en hun kennis op het terrein van relatievorming en communicatie. Door het succesvol afleggen van een gecombineerd schriftelijk en mondeling examen wordt voor een bepaalde periode toegang verkregen tot het register.⁸¹

Partijen bij een akte van civiel partnerschap kunnen een afschrift van de desbetreffende akte opvragen bij de professional tot wie zij zich destijds voor bijstand hebben gewend.

Derden kunnen het register raadplegen indien zij over een DigiD-code beschikken: zij kunnen daarbij slechts vaststellen of een persoon partner is in een civiel partnerschap dat niet is beëindigd. Overigens dienen derden terug te vallen op de algemene beschermingsbepalingen voor derden die in het Burgerlijk Wetboek zijn opgenomen.⁸²

Het civiel partnerschap is een overeenkomst tussen twee partners zonder goederenrechtelijk effect; specifieke beschermingsbepalingen voor schuldeisers kunnen daarom achterwege blijven.⁸³ Ik verwijs voor een nadere onderbouwing van mijn visie naar paragraaf 9.3.1.⁸⁴

Uiteraard is het wel zo dat bijvoorbeeld een verrekenverplichting tussen partners vermogensrechtelijke effecten heeft waaraan achteraf, na verrekening, ook derden zijn gebonden. Het civiel partnerschap is immers een overeenkomst zoals bijvoorbeeld een maatschap dat ook is.

81 Luijten en Meijer bepleiten voor het huidige recht dat alleen gespecialiseerde advocaten en notarissen zich met echtscheidingen bezig zouden moeten mogen houden; Luijten en Meijer, 2008, p. 695.

82 Van der Burght stelt in een bespreking van het in paragraaf 9.2 door mij besproken wetsvoorstel 28 867 naar mijn oordeel terecht vast dat het huidige huwelijksgoederenregister vrijwel nooit door derden wordt geraadpleegd. Dit vormt eveneens een aanwijzing voor het feit dat ook in een stelsel met goederenrechtelijke effecten als het huidige huwelijksvermogensrecht, regels die derden extra bescherming bieden kunnen worden gerelativeerd; Van der Burght, 2011, p. 16.

83 Ook Verbeke verdedigt een wettelijk stelsel waaraan slechts interne werking toekomt en dat mitsdien neutraal is jegens derden en logischerwijs meebrengt dat waar het derden betreft, het gemene vermogens- en verhaalsrecht onverminderd van toepassing is; Verbeke, 2001 (C), p. 984; in deze zin ook: Verbeke, 2001 (D), p. 1989.

84 Ook in de memorie van toelichting op de tweede nota van wijziging van het in paragraaf 9.2.1 kort besproken wetsvoorstel 28 867 worden relativerende woorden gesproken waar het betreft het vervallen van de rechterlijke goedkeuring voor huwelijkse voorwaarden die tijdens het huwelijk worden aangegaan en stelt de minister voorts concluderend dat de bescherming van schuldeisers in de wet slechts op de juiste maat dient te worden gesneden; TK 2005/06, 28 867, nr. 9, p. 19-21. Naar huidig recht komt aan derden al geen extra bescherming toe ingeval het ongehuwde samenwoners betreft.

Dit artikel verwoordt de maatschappelijke norm die meebrengt dat de staat toezicht houdt op de kwaliteit van professionals wier tussenkomst wettelijk wordt voorgeschreven, alsmede de (traditionele) norm die stelt dat de staat vermogensrechtelijke gevolgen van een wettelijk vastgelegde relatievorm tot op zekere hoogte dient te administreren.

Artikel 11

Dit artikel maakt duidelijk dat de gevolgen van een eerder civiel partnerschap niet herleven indien dezelfde partners opnieuw een civiel partnerschap met elkaar aangaan. Omdat het civiel partnerschap een niet-goederenrechtelijk karakter kent, bestaat geen behoefte aan een equivalent van het huidige artikel 166 Boek 1 Burgerlijk Wetboek.

Een mogelijke maatschappelijke norm die past bij dit artikel is dat het partners in een relatie vrij dient te staan om ook in vermogensrechtelijk opzicht een nieuwe start te maken.

Artikel 12

In de in artikel 12 vastgelegde geschillenregeling staat opnieuw de eigen verantwoordelijkheid van de partners voorop.

In dit artikel wordt vooruitgelopen op de (aanvullende) kaderwet mediation die als initiatiefwetsvoorstel is aangekondigd door het Tweede Kamerlid Van der Steur (VVD).⁸⁵ Deze wet brengt naar het zich thans laat aanzien mee dat mediation minder vrijwillig (en vrijblijvend) zal worden en dat in het algemeen van partijen zal worden verlangd dat zij zich serieuze wijze hebben ingespannen om in mediation tot oplossingen voor hun conflicten en geschillen te komen, alvorens zich tot de rechter te kunnen wenden.

Invoering van de onderhavige wet heeft – zoals gesteld – tot gevolg dat er gespecialiseerde kantonrechters zullen zijn die uitsluitend bevoegd zijn in zaken die samenhangen met het civiel partnerschap. Deze gespecialiseerde en ervaren rechters waarborgen een snel verloop van het proces met een minimum aan formaliteiten en procedures.

Het bepaalde in lid 2 spreekt gezien het uitgangspunt voor zich.

Lid 3 stelt buiten discussie hoe de rechter dient te opereren ingeval van uitleg van een overeenkomst die betrekking heeft op het civiel partnerschap en sluit aan bij het gekozen uitgangspunt waarin de partijautonomie van de partners prevaleert. Door de verwijzing naar ‘een andere overeenkomst’ wordt onderkend dat het systeem van het civiel partnerschap ruimte laat voor het bestaan van onderhandse overeenkomsten die regelingen ter zake van het civiel partnerschap bevatten, door deze niet met nietigheid te bedreigen. Verwezen zij in dit verband naar de toelichting op artikel 1.

85 Zie *Handelingen II*, 2010/11, nr. 92-27-68. Dit aangekondigde initiatiefwetsvoorstel sluit aan bij het wetsvoorstel van de regering ter implementatie van de richtlijn betreffende mediation van de Europese Unie: *EK* 32 555, nr. A.

De maatschappelijke norm die in dit artikel besloten ligt is dat partijen zelf hun conflicten en geschillen dienen op te lossen en zich slechts bij wijze van *ultimum remedium* tot de rechter kunnen wenden die in dat geval deskundig is en binnen korte tijd een adequate beslissing neemt.

9.5 AFSLUITING

Het civiel partnerschap zoals door mij in dit hoofdstuk uiteengezet en uitgewerkt in een proeve van een daartoe strekkend wetsvoorstel, betreft geen wettelijke regeling in de traditionele zin zoals de gemeenschap van goederen dat is, doch een normstellend kader dat de partners inspireert om ten volle gebruik te maken van de tot hun beschikking staande partijautonomie en is daarmee een eigentijds relatievermogensrechtelijk stelsel waarin contractvrijheid en solidariteit een dynamisch evenwicht hebben gevonden.

Het gaat hier om een basisstelsel dat enerzijds een zekere mate van wederzijdse zorg en bescherming biedt maar anderzijds de nadruk legt op de eigen verantwoordelijkheid en het maken van eigen keuzen door de partners. Indien de in het wetsvoorstel opgenomen aspecten van solidariteit onder ogen zijn gezien door de partners, kunnen zij in beginsel alles afspreken wat zij wensen omdat daadwerkelijk sprake is van *informed consent*.

Het civiel partnerschap geeft daarmee in de meest optimale vorm uitdrukking aan de partijautonomie van de partners.

Invoering van het civiel partnerschap als wettelijk stelsel voor gehuwden en samenlevers kan worden beschouwd als een paradigmaverschuiving en leidt in de eerste plaats tot een radicale breuk met de tot op heden door de wetgever gehandhaafde voorkeurspositie van het huwelijk en het daaraan gekoppelde huwelijksvermogensrecht. Het burgerlijk huwelijk wordt in dit wetsvoorstel niet geëcarteerd doch het klassieke huwelijksvermogensrecht wel.

Het handhaven van een apart relatievermogensrecht is gerechtvaardigd omdat dit aansluit bij de zeer frequent voorkomende duurzame affectieve relatie tussen twee mensen en daarmee voorziet in een maatschappelijke behoefte tot een zekere ordening op dit terrein.

Het voorstel dat tijdens de behandeling van de begroting van het ministerie van Veiligheid en Justitie in 2010 is gedaan door Tweede Kamerlid Berndsens (D66)⁸⁶ – inhoudend dat de wettelijke gemeenschap van goederen als standaardstelsel vervalt en het maken van huwelijksvoorwaarden voorafgaand aan een huwelijk de norm wordt –, behoeft nadere overdenking en uitwerking. Het civiel partnerschap zoals door mij voorgestaan en in dit hoofdstuk uitgewerkt en onderbouwd, sluit naar mijn oordeel echter zeer nauw aan bij de door Berndsens naar voren gebrachte uitgangspunten.

86 Zie Handelingen II, 2010/11, nr. 27-52 en 53.

